

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Polona Cimerman

Schopenhauerjeva etika sočutja in poročanje Slovenskih novic o črni kroniki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Polona Cimerman

Mentorica:izr. prof. dr. Melita Poler Kovačič

Schopenhauerjeva etika sočutja in poročanje Slovenskih novic o črni kroniki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

Življenja si ne morš pobarvat sam ...

Big Foot Mama

Hvala mentorici Meliti Poler Kovačič za pomoč, prijaznost in potrpežljivost.

In hvala vsem, ki me imate radi in mi barvate življenje.

Schopenhauerjeva etika sočutja in poročanje Slovenskih novic o črni kroniki

Današnja medijska situacija je drugačna od tradicionalnega pojmovanja vloge medijev v demokratičnem sistemu. V tržno naravnanim modelu primarna skrb množičnih medijev tako ni več čimbolj kakovostna in celovita oskrba javnosti z informacijami, ki so zanjo pomembne, ampak boj za lastno preživetje. Pritisk vse večje konkurence na medijskem trgu jih sili v poročanje o temah, ki si ne zaslužijo toliko pozornosti, kot jim jo mediji dejansko namenjajo, spreminja pa se tudi način, na katerega o teh dogodkih poročajo. Med take tematike spada tudi črna kronika, ki sem se ji posvetila v diplomskem delu. Ugotavljala sem, kako novinarji časnika Slovenske novice poročajo o dogodkih s tega področja, in se posebej osredotočila na opazovanje spoštovanja pravice do zasebnosti. Za teoretski okvir sem izbrala etiko sočutja filozofa Arthurja Schopenhauerja, ki z vrlinama pravičnosti in človekoljubja poudarja spoštovanje vsega, kar je. V novinarskem kontekstu temelj njegove etike predstavlja spoštovanje človeka kot osebe. V novinarstvu pogosto prihaja do kolizije pravice do zasebnosti in pravice do obveščenosti, pri temah črne kronike pa je meja med obema še bolj občutljiva. Postavila sem tezo, da novinarji Slovenskih novic pri poročanju ne ravnajo skladno s Schopenhauerjevimi načeli o etičnem ravnanju, ki se je na vseh področjih analize, razen pri enem, v veliki večini primerov potrdila.

Ključne besede: Schopenhauer, etika sočutja, zasebnost, poročanje, Slovenske novice.

Schopenhauer's ethics of compassion and the reporting about crime and accidents in Slovenske novice

The current media situation is different from the traditional understanding of the media role in democracy. The market-driven media no longer provide the public with important information. Instead, their main concern is the struggle for their own survival. The increasing market pressures force the media to cover topics that the public finds interesting but may not be essential for it. They also cause changes in the way of reporting. The focus of my diploma paper was one of such topics: reporting about crime and accidents. The main question of my research was: How do the journalists of the daily newspaper *Slovenske novice* report about the events from this field? I took special interest in examining the attitude of the newspaper towards the right to privacy. For the theoretical framework, I chose the German philosopher Arthur Schopenhauer and his ethics of compassion. Its two cardinal virtues (justice and philanthropy) emphasize the respect for everything that exists. The foundation of his ethics in journalistic context is the respect for the human person. The right to privacy often collides with the right to know. Such is the case also in the field of crime and accident reporting. When dealing with these topics, journalists need to be even more careful than usually. My thesis was that journalists who write for *Slovenske novice* do not act according to Schopenhauer's principles of ethical conduct. The assumption proved right in the majority of the analysed cases in all of the observed aspects of the research with the exception of one.

Key words: Schopenhauer, ethics of compassion, privacy, reporting, Slovenske novice.

KAZALO

1 UVOD.....	6
2 ARTHUR SCHOPENHAUER – ŽIVLJENJE IN DELO.....	8
3 ETIKA SOČUTJA.....	11
3.1 SCHOPENHAUER IN ETIKA SOČUTJA.....	13
3.1.1 VRLINA PRAVIČNOSTI.....	17
3.1.2 VRLINA ČLOVEKOLJUBJA.....	18
3.2 ETIKA SOČUTJA IN NOVINARSTVO.....	20
3.2.1 ETIKA SOČUTJA IN PODROČJE ZASEBNOSTI.....	21
3.2.2 ETIKA SOČUTJA IN OSTALA PODROČJA NOVINARSKEGA DELOVANJA.....	25
3.3 NOVINARSKA ODGOVORNOST.....	31
4 ETIKA SOČUTJA V SLOVENSKIH NOVICAH.....	35
4.1 METODOLOŠKI NAČRT.....	35
4.2 ŠTUDIJE PRIMEROV.....	38
5 ZAKLJUČEK.....	46
6 LITERATURA.....	48

1 UVOD

»'Tržno uravnavano novinarstvo', 'novinarstvo denarnice' je prevladujoč pojav današnjega časa.«

Manca Košir (2003, 63)

Tradicionalno pojmovanje vloge medijev je obveščanje javnosti in novinarji kot medijski profesionalci so pri svojem delu zavezani delovanju zanjo. »Novinar zbira, selekcionira, oblikuje in posreduje informacije in mnenja *drugih za druge*. Namenja jih javnosti. Javnosti zaradi nje same in ne predvsem zaradi drugih interesov (političnih, ekonomskih)« (Košir 2003, 61, podčrtala P. C.). Dodajmo še, da pri tem ravna odgovorno in upošteva načela novinarske etike.

Vendar je realna slika v današnji medijski situaciji drugačna. Osrednja vloga medijev (tj. informiranje javnosti) je potisnjena v ozadje, v ospredju pa je boj za čim številnejše občinstvo, čim večjo naklado in prodajo – torej boj za čim večji dobiček. »Novica je v tržnem novinarstvu blago, je komercialni proizvod« (Poler Kovačič 2005, 69). Vse večja konkurenca na medijskem trgu novinarje mnogokrat sili v iskanje senzacij, ki se dobro prodajajo, pri čemer pa se ne ozirajo na etična določila, prav tako pa tudi ne na posledice, ki jih objave prinesejo za ljudi, vpletene v dogodke. Danes »/n/aslovniki novinarskih sporočil niso državljani, temveč potrošniki. Novinarski prispevki ne informirajo o zadevah javnega interesa, temveč predvsem pripovedujejo zgodbe, ki naj ljudi zabavajo in vznemirjajo« (Košir 2003, 63, podčrtala P. C.).

Ideja za diplomsko delo se mi je porodila ob podrobnejšem spoznavanju kršitev novinarske etike med pripravljanjem na izpit pri predmetu Novinarska etika. Nejevera in jeza ob prebiranju primerov najhujših vdorov v zasebnost in posegov v človekovo dostojanstvo sta me spodbudili k razmišljanju, ali je tako pisanje vsakdanja novinarska praksa ali pa so bili primeri zgolj redkost, predstavljeni študentom novinarstva kot vzorec in opomin, kaj je dovoljeno in kaj ne.

Odločila sem se, da bom pod drobnogled vzela poročanje Slovenskih novic o tematikah črne kronike. Domnevala sem, da glede na trend tržno usmerjenega novinarstva rumeni tisk, kamor spadajo tudi Slovenske novice, v želji po dobičku krši načela novinarske etike. Po podatkih Nacionalne raziskave branosti (2008) so Slovenske novice najbolj bran dnevni časopis v Sloveniji, zato so se mi zdele najbolj primerne za mojo raziskavo. Svoje enomesečno raziskovanje sem zožila na prispevke z naslovnice, saj časnik ravno na njih napoveduje prispevke iz črne kronike, ki so najbolj krvavi in pretresljivi, po mojih predvidevanjih pa imajo tudi največji potencial za kršitev novinarske etike.

Za teoretski okvir sem izbrala etiko sočutja nemškega filozofa Arthurja Schopenhauerja. Pritegnila me je globalnost njegove etike, saj pri njej ne gre zgolj za spoštovanje človeka, pač pa za spoštovanje življenja samega oz. še več – vsega, kar je. Človek naj bi vse, kar obstaja, kot različno doživljal samo na prvi pogled, takoj nato pa bi uvidel, da je po svojem bistvu vse enako njemu samemu (Schopenhauer 1981/1986, 117). Predstavila bom njegove temeljne poglede na etiko in jih nato s pomočjo Kodeksa novinarjev Slovenije poskušala prenesti v novinarski kontekst. Osrednji cilj mojega diplomskega dela je z analizo prispevkov iz Slovenskih novic ugotoviti, ali novinarji omenjenega tabloida pri poročanju o dogodkih, upovedenih v črni kroniki, sledijo etiki sočutja, kot jo je pojmoval Schopenhauer.

2 ARTHUR SCHOPENHAUER - ŽIVLJENJE IN DELO

Arthur Schopenhauer se je rodil 22. februarja 1788 v nemško govorečem Gdansku. Zelo zgodaj ga je začela zanimati književnost, česar pa v njegovi bogati družini trgovcev niso odobraval. Že v otroštvu je veliko potoval in se učil tuje jezike (obvladal je francosko, angleško, špansko, italijansko, latinsko, grško) (Marić 1986, 590) in potem, ko je nekaj let opravljal delo uradnika, se je po neuspešnem študiju medicine vpisal na filozofijo v Berlinu ter leta 1813 na jenski univerzi iz nje doktoriral z disertacijo *O četvernem izviru načela zadostnega razloga* (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2003/2007).

Po koncu študija je živel od podedovanega premoženja in se posvečal pisanju. Od leta 1814 do 1818 je živel v Dresdnu (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2003/2007), kjer je tudi napisal svoje temeljno delo *Svet kot volja in predstava*. Objavil jo je leto pozneje in bil je prepričan, »da je s to knjigo rešil uganko univerzuma in bil je zelo razočaran, ker ni vzbudila nobene pozornosti« (Magee 2002, 138).

Nekaj časa (1820–1822) je bil predavatelj na univerzi v Berlinu. Po letu 1831 se je preselil v Frankfurt na Majni (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2003/2007), kjer se je umaknil od sveta in živel v samoti ter se strastno posvečal študiju budističnih in hindujskih besedil ter v njih odkril potrditev filozofije, ki jo je neodvisno razvijal sam (Magee 2002, 142). Samota je bila njegova zavestna izbira, kajti čutil je, da je lahko samo v samoti on sam zares to, kar želi biti in postati (Toth 2002, 23). Schopenhauer je bil prvi znani evropski pisec, ki je svojim bralcem posređoval zavest o resni intelektualni vsebini orientalskih religij. Velja prepričanje, da je Schopenhauer v budističnih in hindujskih spisih našel marsikatero svojih idej, a to ne drži. Do zaključkov, ki so sorodni budizmu, je prišel povsem sam. Ugotovil je namreč, da sta zahodna in vzhodna filozofija že od svojih začetkov povsem neodvisni druga od druge, da pa sta v pomembnih stvareh vseeno prišli do bistveno enakih zaključkov. Schopenhauer je bil prvi veliki zahodni filozof, ki je povezal vzhodno in zahodno misel (Magee 2002, 142–143).

Leta 1844 je izšla druga, dopolnjena in popravljena izdaja *Sveta kot volje in predstave*, tokrat v dveh delih, toda dolgo želeno priznanje mu je leta 1851, ko je bil star 63 let, prinesla šele knjiga esejev z naslovom *Parerga in paralipomena* (tj. Dodatki in opustitve) (prav tam, 138). V zadnjih letih življenja so njegove besede, ki jih je ponavljal vse dotlej, dokler ni dosegel mednarodne slave (»Prišel bo čas, ko bodo tisti, ki ne bodo poznali moje filozofije, veljali za nevedneže.« (Marić 1986, 593)), vendarle postale resnične. Zdelo se mu je, da je svetu končno povedal vse, kar je želel.

Izdal je tudi drobno knjigo z naslovom *O volji v naravi* (1836), zatem pa napisal še dve kratki knjigi o etiki, *O svobodi človekove volje* (1841) in *O temelju morale* (1841) (Magee 2002, 138).

Njegov veliki vzornik je bil Kant in čeprav ga je v svojih delih tudi ostro kritiziral, je bil vseskozi »prepričan, da je Kant ustvaril ali močno okreplil nekaj najpomembnejših prebojev v človeški misli« (Magee 2002, 139). Izredno je spoštoval tudi Platona in Aristotela in, kot ugotavlja Cvetka Toth (1998, 23), »je imel Schopenhauer pred seboj ideal poznoantičnega filozofa, predvsem njegovo neodvisnost in nevezanost.« Schopenhauer je bil namreč prepričan, da so samo izvirne misli resnične in žive, zato je odklanjal vse tuje, naučene misli, še posebej v obliki univerzitetne filozofije. V svoji filozofiji je apeliral k samostojnemu mišljenju, ki je bilo zanj tudi edino pravo (Toth 2002, 18).

Schopenhauer velja za največjega pesimista med filozofi, kar gotovo izhaja iz njegovega »lastnega, dokaj nelagodnega bivanja, prežetega s stiskami, ki v marsičem izvirajo najprej iz njegove občutljivosti na prav vse« (Toth 1998, 11). Menil je, da »svet stoji na zlobi« (Schopenhauer 1990, 135) in v vsem je videl nasilje in nepravilnost. Schopenhauer je življenje videl kot nesmiselno tragedijo, ki se konča z neizogibno smrtjo.

Toda, kot meni Tothova (2002), je razglasitev Schopenhauerja za pesimista krivična. V svoji filozofiji je razvil močan sistem etike in estetike in se z njima uprl bedi in

trpljenju sveta ter s tem obvladoval pesimizem (Toth 2002, 19). Schopenhauer je torej »filozof življenja in ne filozof pesimizma« (Toth 2003, 712).

Schopenhauer je eden največjih mislecev 19. stoletja. Imel je večji vpliv na umetnike kot katerikoli drug filozof zadnjih stoletij, vključno z Marxom. Vplival je zlasti na pisatelje, saj je zaznamoval Tolstoja, Turgenjeva, Prousta, Hardyja, Manna in Rilkeja, med glasbeniki Wagnerja, med filozofi pa predvsem Nietzscheja, Wittgensteina in Popperja. Njegova dediščina se razteza celo na področje psihologije, saj je usodno vplival na Freuda in njegovo teorijo psihoanalize, pozneje pa tudi na Junga (Magee 2002, 144).

Arthur Schopenhauer je 21. septembra 1860 na svojem domu umrl zaradi srčnega napada.

3 ETIKA SOČUTJA

Schopenhauer ni prvi filozof, ki se je ukvarjal s sočutjem. Pojem sočutja se pojavlja pri budističnih filozofih, z njim pa so se med drugimi ukvarjali tudi Aristotel, Seneka, Spinoza, Hume, Rousseau, Kant in Avguštin (Škof 2002).

Iz Buddhove primarne motivacije pomagati drugim bitjem (Škof 2002, 148) so se napajale mnoge poznejše budistične šole in njihovi filozofi oz. mistiki. Buddhaghosa (v Škof 2002, 130) iz šole hinajana opisuje metodo, s katero posameznik prek razvoja štirih božanskih stanj, med katera spada tudi sočutje, pride do cilja, ki je v uvidu enakovrednosti vseh oseb in s tem delovanja v smislu enakodušnosti. »Sočutje kot drugo izmed božanskih stanj je v povezavi z ljubeznijo definirano kot 'želja, da drugi ne bi trpeli'« (prav tam, 132). Usmerjeno je k drugemu, rodi pa se iz pogleda na drugega in se razvija z mislijo o povezanosti vseh čutečih bitij (prav tam: 133). Candrakirti (v Škof 2002, 137) iz budistične veje mahajana opisuje deset stopenj na poti do bodhisattve (razsvetljenca) in »prva stopnja v rojevanju misli prebujenja je obvladovana s sočutjem, usmerjenim nasproti osvoboditvi vseh živih bitij.« Sočutje, kot ga pojmuje Candrakirti, ni strukturirano in opisano kot pogled na nesrečnika, ki bi v meni vzbujal občutja žalosti, pomilovanja in trpljenja. Gre za preseganje zaslepljenosti s pojmi »jaz«, »to je moje« (prav tam, 137). Razvoj sočutja je trojen – »najprej je kot seme, ki vodi v žetev (osvoboditev od trpljenja), potem kot voda, potrebna za ta proces, in nazadnje kot zrel sad tega (dolgotrajnega) procesa« (prav tam, 138). Sam vrh budistične filozofije sočutja predstavljajo misli Santideve. Pri njem gre za »/uvid enakosti med mano in drugim, ki rojeva prizadevanje delati za drugega /.../ – to je zavest/občutje istovetnosti med menoj in drugimi, je zavest/občutje biti-eno-z-drugimi« (prav tam, 141). Ko se razsvetljeni poistoveti z drugimi, spozna, da si ljudje delimo isto usodo in bolečina drugega postane univerzalna bolečina. Boddhisatva začne delati v dobro in srečo drugih, pri tem pa se mora odpovedati jazu (prav tam, 141–142).

Aristotel je prvi grški filozof, ki se je v svoji filozofiji bolj posvetil obravnavi pojma sočutje (prav tam, 70). Definirano je kot »bolečina, vzbujena s pogledom na nesrečo,

ki lahko uniči ali prizadene nekoga, ki si tega ne zasluži; nesreča, ki bi se lahko zgodila nam ali komu drugemu, in to takrat, ko jo človek lahko pričakuje« (Aristotel 1989, 107) in je integralni del človekovega značaja (Škof 2002, 73). Njegovo nasprotje je upravičena jeza (Aristotel 1989, 110).

Seneka (1963, 439–440) sočutje oz. usmiljenje pojmuje kot »duševno trpljenje, ki ga povzroča pogled na tuje gorje, ali žalost zaradi tuje nesreče, ki so se zgodile ljudem, ki si tega niso zaslužili.« Meni, da je »/s/očutje šibkost uma« (prav tam, 443) in da ne more biti vrlina.

Sočutje oz. sožalje po Spinozi je »žalost, katero spremlja ideja zla, ki je zadelo nekoga drugega, o katerem si predstavljamo, da nam je podoben« (Spinoza 1988, 246). Povezana je z dobrohotnostjo, ki pomeni »željnost, da bi izkazali dobroto tistemu, s katerih sočustvujemo« (prav tam, 252).

David Hume piše o simpatiji, ki je »psihološki mehanizem, ki osebi omogoča, da prek komunikacije začuti občutja drugega« (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2004). Po Humu (2003) »zaradi simpatije izstopimo iz samih sebe in občutimo radost ali bolečino drugih.« Dodaja, da je »odvisna od bližine oz. razdalje: veliko bolj simpatiziramo z osebo, ki nam je blizu, kot z ljudmi, ki so od nas bolj oddaljeni« (prav tam). Po Humu je simpatija človeku naravno dana in univerzalna, kajti »noben človek nima takšnega srca, da bi ob pogledu na trpljenje in na gotovo smrt prijateljev užival in ne občutil sočutja« (Škof 2002, 95).

Po Humu ima Rousseau največje zasluge za vpeljavo sočutja v filozofsko etiko (Škof 2002, 147). Govori o usmiljenju – načelu, ki blaži divjost človekovega samoljubja in ki umirja človekovo vnemo do lastnega blagostanja s prirojenim odporom do trpljenja svojega podobnika (Rousseau 1993, 48). Meni, da je usmiljenje univerzalno in naravno dano ter da iz njega izhajajo vse družbene vrline: radodarnost, milostnost, humanost. Njegova moč je sorazmerna z močjo identifikacije, ki pa ne temelji na razmišljanju (prav tam, 48–50).

Kant (v Škof 2002, 102) sočutje definira kot »čutni občutek nekega /.../ neugodja ob stanju bolečine drugega.« Ne priznava mu moralne vrednosti in mu preprečuje pot v etiko moralnega zakona.

Avguštin (v Škof 2002, 111) ponuja krščanski pogled na pojmovanje sočutja: »Kajti kaj drugega je usmiljenje/milosrčnost /.../, če ni nekakšno sočutenje/sotrpljenje /.../ tuje nesreče v našem srcu, ki nas nagovori, da pomagamo, kolikor moremo.« Sočutje povezuje s pravičnostjo: »**moramo** se jeziti na grešnika, tako kot tudi **moramo** občutiti žalost ob pogledu na nesrečo drugega človeka /.../, vendar – to ne pomeni, da se človek venomer in slepo prepušča sočutju in da ne poskuša prisluhniti v sebi odmevu božje pravičnosti, kakor se ta izraža prek nas« (prav tam, 112).

3.1 SCHOPENHAUER IN ETIKA SOČUTJA

Preden se natančneje posvetim Schopenhauerjevi etiki sočutja, je nujno razložiti nekaj pojmov, ki so ključni za njeno razumevanje. To so volja, predstava, metafizika oz. metafizična filozofija.

Schopenhauer prvo knjigo temeljnega dela svoje filozofije *Svet kot volja in predstava* začinja s trditvijo: »Svet je moja predstava« (Schopenhauer 1981/1986, 25). Človek svet pozna le prek čutov, ki mu posredujejo predstavo o svetu. Predstava je temelj zunanjemu svetu, tj. svetu, ki ga človek vidi in je pogojen s prostorom in časom. Toda Schopenhauer trdi, da se »preko zunanjega sveta nikakor ne moremo dokopati do bistva stvari« (prav tam, 108).

Na tem mestu pridemo do pojma volja. Bistvo stvari, ki pa nam ga čutila ne morejo razkriti, je ravno volja. Nahaja se v vsem, kar je, in je »stvar po sebi« (prav tam, 117), »metafizična stran sveta, /.../ izvor vsega« (Škof 2002, 161) in kot taka je »povem različna od svojih pojavov in povsem svobodna od vseh oblik pojavnosti« (Schopenhauer 1981/1986, 119). Je ena in edina, nahaja se izven prostora in časa.

Schopenhauer oba pojma združi v misli, da je »svet po eni strani vseskozi predstava, po drugi strani pa vseskozi volja« (prav tam, 26). Šele oboje skupaj tvori celoto in Cvetka Toth (1998, 118) njegovo misel lepo povzema, ko pravi, da je volja notranje bistvo vsega bivajočega, predstava pa je zunanja oblika volje.

Svojo interpretacijo razširja z njegovimi besedami in tako dodaja: »Predstava in volja sta samo dve plati dejanskosti. Svet kot 'objektivni svet je svet kot predstava', vendar to nikakor ni edini svet, je samo 'zunanja plat sveta, ki premore še eno in povsem drugo plat, ki je njegovo bistvo, njegovo jedro, stvar po sebi'« (Toth 1998, 117).

Volja je resnično in edino bistvo sveta in v vseh pojavih v naravi se nahaja enakovredno: »Kamen ne vsebuje manjšega dela volje, človek pa večjega« (Schopenhauer 1981/1986, 131). Količina volje je, kot smo že ugotovili, povsod enaka, pojavlja pa se – povsod. Tako razmišljanje nas privede do tega, da bo človek

tudi silo, ki obstaja v rastlini, silo, ki povzroča nastanek kristala, silo, ki magnet obrača proti severnemu tečaju, silo, ki se nam z udarcem zoperstavlja pri stiku različnih kovin, sile, ki se kažejo v vzajemnem bežanju in iskanju, razcepljanju in spajanju raznih materij, v njihovi podobnosti po privlačnosti, nenazadnje pa tudi težnost, ki tako silovito deluje v vsaki materiji, ki privlači kamen k Zemlji, Zemljo pa k Soncu – /.../ vse te sile prepoznal kot različne samo v njihovi pojavnosti, toda enake po svojem bistvu, spoznal jih bo kot tisto, kar je njemu neposredno poznano tako intimno, bolj kot karkoli drugega, kot tisto, kar se tam, kjer se najbolj jasno razodeva, imenuje volja (prav tam, 117).

S takim pojmovanjem sveta in volje pridemo k razumevanju Schopenhauerjeve filozofije kot metafizične. Daniel Brandt (v Toth 2002, 31) pravi, da je »za Schopenhauerja volja metafizična sila.« Čas in prostor sta volji tuja, »v brezštevilnih pojavih tega čutnega sveta je volja lahko samo ena in v vseh se manifestira samo eno in identično bitje (*Wesen*)« (Schopenhauer 1990, 214). Pri Schopenhauerjevi metafiziki gre za, kot izpostavlja Tothova (2002, 32), »nekakšno občutje sveta in

vsega bivajočega.« Meje med posamezniki so zabrisane oz. jih več ni, saj v vseh živi volja, ki je univerzalna.

Zdaj, ko smo razjasnili temeljne pojme Schopenhauerjeve filozofije, se lahko lotimo razlage njegove etike sočutja.

Schopenhauer je temelj svoje etike iskal v resničnem življenju. Želel je pojasniti, na kakšen način se z gledišča moralnosti razlikujejo človekova dejanja. Hotel je podati odgovor na vprašanje, ali obstajajo dejanja, ki jim lahko pripišemo pravo etično vrednost. Izhajal je iz ljudi in po njegovem je empirična pot, ki jo je pri tem ubral, edina prava (Schopenhauer 1990, 136). Temelj etike stoji na »izkustvu in zanj tiho priča vsak dan in v vsakem obdobju« (prav tam, 137).

Schopenhauer trdi, da obstajajo tri osnovne pobude človekovega ravnanja. To so egoizem, zloba in sočutje.

Egoizem je »glavna in osnovna človeška pobuda, /je/ težnja po obstoju in dobrobiti. /.../ Ta egoizem je najožje povezan oz. celo identičen s človekovim najglobljim jedrom in z njegovim bistvom« (prav tam, 137). Človekovo ravnanje izvira iz egoizma, saj želi ohraniti svoj obstoj. Egoizem želi »v vsem uživati, želi vse imeti, toda ker je to nemogoče, se ravna po geslu: 'Vse zame in nič za druge.' ... Skladno s tem vsak sebe doživlja kot središče sveta, vse postavlja v odnos s sabo, tudi tisto, kar šele prihaja /.../, bo najprej postavil v odnos s *svojim* interesom« (prav tam, 138). Egoizem je izraz brezmejnega in univerzalnega volje, ki človeka pripravi do tega, da brez ozira na druge poskrbi zase.

Ker egoizem brezpogojno sledi svojim ciljem, bi lahko pričakovali, da je človekov vsakdanjik »vojna vseh proti vsem« (prav tam, 139). Vendar, kot bomo videli v nadaljevanju, se egoizmu po robu postavlja vrlina pravičnosti, »prva in resnična kardinalna vrlina« (prav tam, 139).

Toda egoizem ni edina nemoralna težnja, ki se ji mora zoperstaviti moralna pobuda. Poleg njega obstaja tudi zlonamernost oz. zloba, ki se med drugim manifestira npr. takrat, »ko se pogosto in brezobzirno grdo o kom govori« (prav tam, 140), najpogosteje pa nastaja iz »neizbežnih kolizij egoizma, do katerih prihaja na vsakem koraku« (prav tam, 141), izvor zlobe pa je med drugim zavist. Proti zlonamernosti nastopa vrlina človekoljubja.

Kriterij za dejanja, ki jim lahko pripišemo pravo moralno vrednost, je popolna odsotnost vsakršnih egoističnih in zlobnih namenov. »Egoizem in moralna vrednost nekega ravnanja se izključujeta. Če ima neko ravnanje egoističen cilj in motiv, potem ne more imeti moralne vrednosti. Tako nikakršen egoističen cilj, posreden ali neposreden, bližnji ali daljni, ne sme biti njen motiv« (prav tam, 147).

Obstajajo torej motivi, ki človeka spodbudijo, da ima pri svojem ravnanju v mislih dobro in zlo nekoga drugega, ne pa sebe. Kako je vendar mogoče, da človek pozabi nase in misli na sočloveka? »Očitno samo tako, da tisti drugi postane *končni cilj* moje volje natanko na tak način, na kakršen sem sicer jaz sebi cilj. Zgodi se, da jaz povsem neposredno želim *njegovo* dobro, nočem pa njegovega zla – na povsem enak način, kot je to sicer z *mojim* dobrim in zlim« (prav tam, 149). Pri tem človek na egoizem, to primarno gonilo njegovega obstoja, ki je najčistejši izraz vseprisotne volje, pozabi. S tem se tudi upre volji in v sebi naredi prostor za sočutje.

Človek zato trpi zaradi nesreče nekoga drugega, saj jo občuti tako, kot »sicer občuti samo svojo nesrečo« (prav tam, 149). Zaradi tega človek sočloveku želi samo dobro, in to na enak način, kot želi dobro samemu sebi. Schopenhauer tukaj predstavi mehanizem identifikacije: »celotna razlika med mano in drugim človekom, na kateri pravzaprav počiva moj egoizem, izgine vsaj do neke določene stopnje« (prav tam, 149).

Z drugim se človek identificira. Ob gledanju trpljenja nekoga drugega pride do spoznanja, da se v vseh ljudeh nahaja ista volja, zato lahko nesrečo drugega človek začuti tudi sam. Z identifikacijo razlike med Jazom in Ne-jazom za trenutek izginejo in

njegovo trpljenje neposredno postane moje. Schopenhauer proces imenuje *sočutje* (*Mitleid*). »Samo sočutje je resnični temelj svobodne pravičnosti in pravega človekoljubja. Le, če dejanje izvira iz njega, ima moralno vrednost« (prav tam, 150).

Proces, za katerega Schopenhauer sicer pravi, da je »misteriozen« (prav tam, 172), se pojavlja vsakodnevno. Sočutje je torej »del človekove zavesti, saj ne leži na predpostavkah, pojmih, religijah, dogmah, mitih, vzgoji in izobraževanju, temveč je izvorno in neposredno, obstaja v sami človeški naravi, prav zaradi tega vztraja v vseh odnosih in se kaže v vseh deželah in vseh obdobjih« (prav tam, 154).

Schopenhauer svoje etike ne doživlja kot etike, ki se ravna po navodilu nekega zunanjega imperativa (v mislih je imel predvsem Kantov kategorični imperativ, ki ga je ostrokritiziral). Etičnost izhaja iz človekove narave kot take in zato dejanje, ki izvira iz kakršnegakoli predpisa oz. dolžnosti, ne more biti moralno.

Schopenhauer fenomen sočutja obravnava kot »veliki misterij etike oz. njen prafenomen« (prav tam, 150). Metafizični značaj Schopenhauerjeve etike se nam zdaj kaže že več kot očiten: človek v drugih prepozna univerzalno voljo in s tem tudi sebe, z ukinitvijo egoizma pa briše tudi razlike med Jazom in Ne-jazom.

3.1.1 VRLINA PRAVIČNOSTI

Schopenhauer za obe vrlini, ki izvirata iz sočutja, pravi, da sta »kardinalni, ker iz njiju praktično in teoretično izhajajo vse ostale vrline« (prav tam, 154).

Vrlina pravičnosti v procesu sočutja deluje na prvi stopnji. Njeno delovanje je negativno – človeka odvrča od dejanj, ki bi drugemu povzročila trpljenje. Postavlja ščit, ki sočloveka varuje pred prizadetostjo, ki bi mu jo povzročila moj egoizem in zloba. »Na ta način iz te prve stopnje sočutja izhaja maksima *neminem laede*, tj. načelo pravičnosti, vrline, ki ima svoje jasno, čisto moralno, od vsakršnih premis osvobodeno poreklo samo tukaj in nikjer drugje ga ne more imeti, ker bi sicer počivala na egoizmu« (prav tam, 155).

Sočutje z vrlino pravičnosti človeka zadrži pred sebično željo, da bi drugega uporabil za dosego svojih ciljev in mu povzročil trpljenje: »Ne bom napadal tuje lastnine in osebe, ne bom mu povzročal duševnega niti telesnega trpljenja, ne bom se, torej, vzdržal zgolj fizičnega škodovanja, temveč drugemu ne bom povzročal niti duševnih bolečin z žalitvami, ustrahovanjem, ne bom ga jezil in o njem ne bom kleветal« (prav tam, 155–156).

Schopenhauer ugotavlja, da ko se človek enkrat seznanj s trpljenjem, v njem nastane maksima pravičnosti, ki ga vodi do spoštovanja pravic drugega. V človeku se rodijo načela, ki sicer niso temelj morale, so pa za njo nujno potrebna, saj bi bili »brez trdno razumljenih načel /.../ prepuščeni na milost in nemilost nemoralnih pobud« (prav tam, 156). Dosledno držanje in spoštovanje načel vodi v samoobvladovanje, ki je nujna kvaliteta moralnega človeka.

Schopenhauer nekaj besed nameni tudi t. i. dvojni nepravici, ki je po njegovem vrhunec podlosti. »O tem govorimo takrat, kjer se je nekdo eksplicitno obvezal, da bo /.../ ščitil nekoga drugega. Že samo neizpolnjevanje obveze bi drugega prizadelo in bi bilo nepravico, toda ta človek poleg tega drugega tudi napada in mu povzroča trpljenje ravno tam, kjer bi ga moral ščititi« (prav tam, 162). V tem primeru govorimo o izdaji, ki je za Schopenhauerja »gnusoba sveta« (prav tam, 162).

3.1.2 VRLINA ČLOVEKOLJUBJA

Druga od dveh kardinalnih vrlin, na katerih Schopenhauer gradi svojo etiko, je vrlina človekoljubja oz. *caritas*. Od vrline pravičnosti se loči po tem, da ima pozitiven karakter. To pomeni, da človeka ne samo odvrča od nemoralnih dejanj, ampak ga celo spodbuja, da drugemu pomaga, in to celo na račun lastnega žrtvovanja tako v obliki telesnega kot duševnega napora, v obliki »moje lastnine, mojega zdravja, svobode, celo v obliki mojega življenja« (prav tam: 170).

Maksima vrline človekoljubja je *omnes, quantum potes, juva* oz. *pomagaj vsakomur, kolikor le lahko*. Sočutje je »povsem neposredna, celo instinktivna udeležba v tujem

trpljenju« (prav tam: 170) in iz njega izvirajo dejanja, ki so nesebična in imajo moralno vrednost.

Caritas se kaže takrat, ko se človek zaveda, da bodo njegova dejanja pomagala drugemu iz njegove nesreče.

3.2 ETIKA SOČUTJA IN NOVINARSTVO

Ko Schopenhauer govori o volji, pravi, da se ista volja pojavlja v vseh pojavih v naravi. Njegova volja »ne učinkuje samo kot filozofsko načelo, ampak veliko bolj kot visoko ozaveščena vednost o svetosti bivajočega, o svetovni biti, ki jo je nujno ohranjati, če človeštvo želi preživeti« (Toth 2002, 33). Človek v tem duhu spoznava, da je volja v njem in sočloveku ista. Še več, gre za spoznanje, da se »naš resnični jaz ne nahaja zgolj v lastni osebi, v tem posameznem spoznanju, temveč v vsem, kar živi« (Škof 2002, 180). Zato lahko človek razvije sočutje – ker razume sebe, lahko razume tudi drugega. Lahko se vživi vanj in si zamišlja njegova občutja in ravno zaradi tega razumevanja se človek odloči, da bo spoštoval sočloveka ravno tako, kot spoštuje samega sebe. Schopenhauer v svoji etiki velikokrat navaja misel iz indijskih Upanišad: »/t/at-twam asi – to si ti« (Schopenhauer 1990, 217). Pri tem gre natanko za to, da se človek v drugem prepozna in v skladu s tem spoznanjem tudi deluje.

Zaradi tega brezčasnega metafizičnega karakterja je Schopenhauerjeva filozofija aktualna še danes. Na tem mestu lahko za potrebe novinarskega konteksta za temelj Schopenhauerjeve etike razglasimo spoštovanje osebe. Pri tem gre za spoštovanje pravic drugega, kar pomeni, da se novinar trudi, da sočloveka s svojimi dejanji ne prizadene, da ga ne uporablja za doseg svojih ciljev in da ga tudi zaščiti. Tukaj si lahko izposodimo misel Edvarda Kovača, ki pravi: »Vsak človek je torej oseba in gol, ranljiv, vsak človek nam razkriva pogled obličja nemočnega, ki se ne more braniti in ki ga lahko uničijo meč, pero ali kamera, lahko pa ga tudi zaščitijo« (Kovač 1996, 7). Novinarjevo ravnanje mora torej vedno izhajati iz vrlin pravičnosti in človekoljubja.

Podrobneje si bomo pogledali, kako se Schopenhauerjeva etika sočutja kaže v Kodeksu novinarjev Slovenije. Ker sem za središče svojega raziskovanja, ki ga bom opravila v predzadnjem poglavju, izbrala področje zasebnosti, bom vzporednice iskala najprej tukaj, nato pa se bom posvetila še ostalim področjem novinarskega delovanja. Pri področju zasebnosti bom za potrebe analize nekatere pojme tudi natančneje opredelila.

3.2.1 ETIKA SOČUTJA IN PODROČJE ZASEBNOSTI

Z novinarske perspektive v Schopenhauerjevem etičnem sistemu prepoznamo spoštovanje pravice posameznika do zasebnosti. Objava določenih informacij zasebne narave bi nekatere ljudi, predvsem akterje in njihove sorodnike, lahko prizadela. Vrlina pravičnosti novinarja pripravi do tega, da določenih podatkov ne objavi ravno zaradi tega, da lahko zaščiti posameznika in mu s tem ne povzroča trpljenja. Kot pravi Schopenhauer sam, »ne bom mu (človeku, op. P. C.) povzročal duševnega niti telesnega trpljenja, ne bom se, torej, vzdržal samo fizičnega škodovanja, temveč drugemu ne bom povzročal niti duševnih bolečin z žalitvami, ustrahovanjem, ne bom ga jezil in ne bom klevetal« (Schopenhauer 1990, 156).

Novinarjeva dolžnost spoštovanja človekove pravice do zasebnosti je opredeljena v 20. členu Kodeksa novinarjev Slovenije (2002):

Novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Pri poročanju o javnih osebnostih in tistih, ki želijo dobiti moč in vpliv ter vzbujati pozornost, je pravica javnosti do obveščeni širša. Novinar se mora zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti.

Carole Gorney (1992, 458) senzacionalizem definira kot »uporabo besed, podob, /.../ asociacij in poudarkov, ki pri občinstvu vzbujajo čustven odziv /.../ na račun razsodnosti ali razumevanja.« Glynnova in Tims (1982, 127) k senzacionalizmu prištevata izjave ali fraze, ki se pojavljajo v naslovu, vodilu ali osrednjem delu novinarskega prispevka, in ustrezajo enemu ali več naslednjih kriterijev, med katere spadajo: 1) očitno pretiravanje, 2) izrecno poudarjanje tistih vidikov situacije, ki so drugačni oz. edinstveni, 3) pristranskost, ki temelji na vrednostnih sodbah, 4) povezava subjekta oz. teme novinarskega upovedovanja z nepomembnimi vprašanji, 5) lotevanje zgodbe na neresen način. Novinarji s senzacionalistično novico želijo »pritegniti pozornost, vzbuditi zanimanje, šokirati in privabiti k branju« (Jernejčič

2004, 10). Pri tem gre za način pisanja in ne toliko za izbor tem (Stevens 1985, 53). Veliko avtorjev (npr. Davie in Lee 1995, 128) sicer navaja, da so tipične teme senzacionalističnih zgodb nasilje, kriminal, tragedije in nesreče. Toda senzacionalizem se lahko pojavlja tudi v prispevkih o politiki in drugih resnih temah. Brian McNair (2000, 198) ugotavlja, da »četudi veliko resnih časopisov /.../ še vedno obilo prostora namenja politiki, se je stil pisanja spremenil. Veča se število zgodb o škandalih in neprimernem vedenju, upada pa število prispevkov o vodenju države in državnih postopkih. Pisanje o razkolih in prepirih je polno pretiravanj.«

Novinar, ki se trudi zaščititi posameznika in mu izkazati spoštovanje, ki mu kot osebi pripada, mora biti pazljiv pri identifikaciji subjektov novinarskega upovedovanja, tako pri živih kot tistih, ki si že umrli. Zavedati se mora, da »oseba ostane oseba tudi po smrti« (Poler 1997, 198). Poleg tega se mora novinar izogibati podrobnemu in dramatičnemu opisovanju dogodkov, ki bi sicer pomenilo poseg v duševno integriteto oseb, o katerih poroča. To velja tudi v primerih, ko novinarju viri informacije povedo sami in prostovoljno, saj »/n/ovinar ni dolžan objaviti besed očitca, če z izjavo posega v zasebnost osebe, ki je predmet upovedovanja« (Poler 1997, 1999). Sandra L. Borden (1993, 222) opozarja, da mora novinar svojim sogovornikom vedno vsaj okvirno razložiti, kakšne so lahko posledice njihovega sodelovanja, pa še takrat bi novinar moral v luči etičnosti in odgovornosti do osebe sam presoditi, kaj od povedanega je primerno za objavo in kaj ne. Upoštevati mora, da vsi komuniciranja z mediji niso večji in se morda ne zavedajo, kaj lahko zanje sodelovanje v pogovoru z novinarjem lahko pomeni.

Vrlina pravičnosti mora voditi tudi novinarjevo poročanje s področja sodstva, ali kot pravi 21. člen Kodeksa novinarjev Slovenije (2002):

Ko novinar poroča s področja pravosodja, upošteva, da nihče ni kriv, dokler ni pravnomočno obsojen. Novinar mora biti pazljiv pri omembi in objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev v poročilih o nesrečah in predkazenskih postopkih.

Če se po Schopenhauerju novinar identificira s sočlovekom, mu sočutje z vrlino pravičnosti preprečuje, da bi človeka, ki še ni obsojen, označil za krivega, saj ga doživlja kot sebi enakega. Zaveda se, da bi imelo tako poročanje v primeru, da se je novinar v svoji sodbi uštel, za obtoženega negativne posledice, zaradi katerih bi lahko trpel. Povzročanje trpljenja pa je, kot smo do sedaj že spoznali, v nasprotju z etiko sočutja.

Novinar si mora zapomniti, da »/m/edij ne more prevzeti funkcije sodišča« (Šinkovec 1996, 35). Pri poročanju o kaznivih dejanjih, ki so bila storjena, vendar krivda osumljencem še ni bila dokazana, mora novinar nujno spoštovati domnevo nedolžnosti. To stori z uporabo posebne slovnične oblike, ki spada med poročevalske stileme. Gre za zvezo velelnega članka *naj* s pogojnikom *bi* in deležnikom na *-l* (Korošec 1998, 34). Novinar lahko pri poročanju o kriminalnih dejanjih nedokazanost krivde »izraža tudi besedno, z ustaljenimi besednimi zvezami v povednem naklonu, npr. *NN je osumljen, da je ...; obtožnica ga bremeni, da je ...; po navedbah obtožnice je (+ del. -l)*, ki so bodisi odvisniki bodisi sestavine glavnih stavkov, pomensko pa ustrezajo členkovnemu izrazu *naj bi + del. -l*. V besedilih nastopata lahko obe rabi izmenično« (prav tam, 40).

Polerjeva (1997, 204) ugotavlja, da je domneva nedolžnosti povezana tudi s pravico do zasebnosti, ki se kaže v neidentifikaciji (utemeljeno) osumljenih in ovadenih oseb. Novinar na ta način ne krši pravice javnosti do obveščeniosti. Po njenem mnenju (prav tam, 210) je polna identifikacija osumljenca dopustna šele takrat, ko je napisana obtožnica.

Pri identifikaciji oseb, povezanih s storilcem (žrtve, sorodniki) v predkazenskih postopkih oz. poročilih o nesrečah, mora novinar presoditi, ali jim bo z navedbo njihovih osebnih podatkov v javnosti škodil. Potreben je razmislek, ki zahteva zaščito človekove osebe.

Ravnanje, v katerem se odraža spoštovanje človeka kot osebe, opisuje tudi 22. člen Kodeksa novinarjev Slovenije (2002):

Posebno pozornost mora /novinar/ pokazati pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih.

Otroci in mladoletniki so zaščiteni že s strani zakona, toda novinar jim mora pri svojem delu vseeno posvetiti posebno pozornost. Gre za posebej ranljivi skupini oseb, ki si zaslužita dodaten novinarjev trud, da jim s svojim poročanjem ne škoduje, ampak da se v njem odraža spoštovanje njihove osebe.

Pri poročanju o nesrečah ali družinskih tragedijah mora novinar osebe imeti za svoj cilj, ne pa jih uporabiti kot sredstvo. Njihovo pravico do zasebnosti mora spoštovati pri identifikaciji in opisovanju dogodkov ter pri tem upoštevati, da je »spoštovanje človekove zasebnosti povezano s pravico do duševne integritete« (Poler 1997, 194). Pri tem gre za »varstvo človekovih čustev, kot so žalost, strah in jeza« (Čeferin v Poler 1997, 194). Novinar mora upoštevati Schopenhauerjevo »pravilo«, da naj človek drugemu ne povzroča bolečine in trpljenja, zato se mora vzdržati podrobnih opisov, fotografiranja žalujočih in iskanja izjav pri prizadetih svojcih. Čeprav se včasih zdi, da sorodniki ljudi, vpletenih v nesreče ali družinske tragedije, prostovoljno razgaljajo svojo zasebnost, mora novinar vedno premisliti, ali se v trenutkih šoka in pretresenosti zaradi izgube zavedajo, v kaj se spuščajo. David Kenamer (2005, 85) pravi, da »so take osebe lahek plen manipulatorjev in izkoriščevalcev.« Novinar jih mora zaščititi in jim ne sme povzročati še dodatne bolečine s svojim poročanjem oz. zbiranjem informacij. Pri njegovem ravnanju ga mora voditi vrlina pravičnosti.

Etično naravnani novinar, ki spoštuje človeka kot osebo, mora biti posebej pazljiv pri informacijah o bolnih ljudeh. Žurej (v Kaučič 2007, 19) podatke o zdravstvenem stanju šteje v sfero intimnosti ter meni, da naj se o tem ne bi poročalo. Day (1991, 105) meni: »Morda nobeno drugo področje zasebnosti ni bolj skrbno varovano kot dejstva o našem zdravstvenem stanju.« Polerjeva (1997, 193) dodaja, da to velja tudi pri poročanju o duševno bolnih domnevnih ali obsojenih storilcih kaznivih dejanj,

kamor spadajo tudi mnenja izvedencev. Novinar, ki stremi k zaščiti posameznika, se tega zaveda in ravna v skladu z etiko sočutja ter se vzdrži objave takih informacij.

3.2.2 ETIKA SOČUTJA IN OSTALA PODROČJA NOVINARSKEGA DELOVANJA

V prejšnjem poglavju smo govorili o pravici posameznika do zasebnosti, v nadaljevanju pa je nujno spregovoriti tudi o pravici javnosti do obveščeniosti, ki je s pravico do zasebnosti pogosto v koliziji. Tako kot prej gre tudi tukaj za upoštevanje Schopenhauerjeve vrline pravičnosti – človek ima pravico, da za določene informacije izve. Ko novinar določene informacije objavi, pa lahko v tem dejanju vidimo tudi njegov prispevek ne samo k pravičnosti, ampak tudi k človekoljubju. V tem primeru govorimo o informacijah, ki so za posameznika pomembne in novinar lahko z njihovo objavo komu celo pomaga iz stiske in prekine njegovo trpljenje.

Pravica do obveščeniosti je opredeljena v preambuli Kodeksa novinarjev Slovenije (2002):

Prvo vodilo dela novinarjev je pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Obveščeniost javnosti je temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Da bi zagotovili pravico javnosti do obveščeniosti, morajo novinarji vedno braniti načela svobode zbiranja in objavljanja informacij in pravico do izražanja mnenj.

Schopenhauer govori tudi o kršenju dogovora, ki je zanj »najpopolnejša laž« (Schopenhauer 1981/1986, 301). Obravnava jo kot dvojno nepraviličnost, ki se zgodi takrat, »ko se je nekdo izrecno zavezal, da bo v določenih primerih štiti nekoga drugega. Iz tega sledi, da bi že samo z neizpolnjevanjem te obveze prizadel drugega, torej nepraviličnost, v tem primeru (primeru dvojne nepraviličnosti, op. P. C.) pa povrh vsega drugega še napada in mu škodi ravno na tistem področju, kjer bi ga moral štiti« (Schopenhauer 1990, 162). Pri tem gre za izdajo, ki je Schopenhauer ne prenese in se mu zdi odvratna.

Tudi v novinarstvu je kršenje dogovora nedopustno. V situaciji, kjer se novinar dogovori s svojim virom, da bo varoval njegovo identiteto, nato pa vir izda, krši 5. člen Kodeksa novinarjev Slovenije (2002):

Novinar sme zavrniti pričanje in razkritje vira informacij.

Če novinar te možnosti ne izrabi in vir razkrije, mu s tem odreka pravico do anonimnosti. Izdaja pa je, kot bi rekel Schopenhauer, »gnusoba sveta« (Schopenhauer 1990, 162).

V skladu s Schopenhauerjevo miselnostjo velja izpostaviti tudi 1. in 2. člen (2002), ki pravita:

Novinar mora preverjati točnost zbranih informacij in biti previden, da se izogne napakam. Svoje napake – četudi nenamerne – mora priznati in popraviti.

Novinar mora pri objavljanju informacij, ki vsebujejo hude obtožbe, poskušati pridobiti odziv tistih, ki jih te informacije zadevajo.

Spet lahko govorimo o pravičnosti. Novinar mora dopuščati možnost lastnih napak in se jih z vidika pravičnosti zavedati. S priznanjem in popravkom skrbi za pravičnost in to, da s svojim delom nikogar ne prizadene. Pravično je tudi, da od akterjev svojih zgodb poskuša pridobiti izjavo, da se ti lahko zagovarjajo in zaščitijo.

Tudi med sporočilom 8. člena Kodeksa (2002) in Schopenhauerjevo etiko lahko potegnemo vzporednice:

Montaža, napovedi, naslovi in podnapisi ne smejo ponarejati vsebine. Primerno mora biti označena tudi simbolna ali arhivska slika.

Ponarejanje vsebine lahko razumemo kot način žalitve in širjenje neresnic, kar se Schopenhauerju z vidika etičnosti zdi nedopustno. Človek, ki v sebi začuti sočutje do drugih, tega ne bo počel, saj si lahko predstavlja njihovo trpljenje.

Cvetka Toth v Schopenhauerjevi etiki sočutja prepoznava tudi kritiko potrošniško in tržno usmerjenega gospodarstva, ki »s svojim pohlepom po profitu še ne premore zavesti o svetosti sveta« (Toth 1998, 172). V sodobnem novinarstvu je ta tema danes morda bolj aktualna kot kadarkoli prej. Danes v medijskem svetu prevladuje tržno naravnani model, kar pomeni boj za občinstvo, večjo naklado in prodajo, vse skupaj pa ima samo en cilj: čim večji dobiček, tudi na račun vdiranja v zasebnost in širjenja laži. Vajeti v uredništvih pogosto držijo lastniki in oglaševalci in vpliv kapitala na medije je v tem primeru neizbežen.

Da novinar ravna etično, se mora potemtakem upirati tržnim pritiskom in delovati v skladu z vrlino pravičnosti. Konkretno to pomeni, da mora ravnati avtonomno in neodvisno ter upoštevati svojo vest, ki mu narekuje globoko sočutje s sočlovekom. Pri Schopenhauerju je namreč »vest, ki peče človeka, ki je storil krivico, posledica zavedanja, da je drugi kot pojav sicer drugačen in samosvoj, vendar kot človek na sebi z menoj istoveten« (Škof 2002, 176). Vest je torej indikator skupnega bistva oz. opomnik, da si človek z drugimi deli isto voljo, kar naj bi ga prek identifikacije s sočlovekom napeljalo k pravičnemu in človekoljubnemu ravnanju. Človek namreč v drugemu spozna in prepozna samega sebe.

Kodeks novinarjev Slovenije (2002) odnos novinarja do zunanjih pritiskov kapitala obravnava v razdelku o konfliktih interesov, in sicer v členih od 13. do vključno 19.

13. Prepletanje ali združevanje novinarskih in oglaševalskih besedil ter opravi ni dopustno.

14. Oglasna sporočila, plačane objave in oglasi morajo biti razpoznavno in nedvoumno ločeni od novinarskih besedil. Če bi utegnil obstajati kakršenkoli dvom, mora biti nedvoumno označeno, da gre za oglas. Hibridi med oglaševalskimi in novinarskimi vsebinami so nedopustni.

Hibridna besedila posegajo v področje pravičnosti. Pri predstavljanju oglasnih sporočil v obliki novinarskih žanrov gre za zavajanje ljudi, kar po Schopenhauerju ni dopustno. Novinar je oseba, ki mu ljudje zaupajo, saj deluje v njihovem imenu, torej

v imenu javnosti. Od njega pričakujejo, da jim bo o dogajanju v svetu poročal pošteno in neodvisno in novinar tega zaupanja ne sme zlorabiti. Schopenhauer bi se najbrž strinjal, da gre v primeru zlorabe zaupanja za izdajo, ki je nemoralna in je sam ne tolerira. V Kodeksu (2002) je to zajeto v členih 15 in 16:

Novinar se mora izogibati situacijam, ki bi lahko privedle do konflikta interesov, dejanskega ali navideznega, s katerim bi lahko kompromitiral svoje dobro ime oziroma novinarsko skupnost.

Da bi se novinar izognil dejanskim ali navideznim konfliktom interesom, se mora odreči darilom, uslugam ali nagradam in se izogibati brezplačnim potovanjem in drugim ugodnostim, dodatnim zaposlitvam, delu v politiki, državnih uradih ali drugih javnih institucijah, če bi to lahko zmanjšalo njegovo verodostojnost ali verodostojnost novinarske skupnosti.

Skladno s pravičnostjo mora novinar upoštevati tudi 23. člen Kodeksa novinarjev Slovenije (2002):

Novinar se mora izogibati rasnim, spolnim, starostnim, verskim, etičnim, geografskim stereotipom ter stereotipom, povezanimi s spolnimi nagnjenji, invalidnostjo, fizičnim izgledom in socialnim položajem. Spodbujanje k nasilju in nestrpnosti, diskriminacija na podlagi spola, prepadnosti etični, verski, socialni ali narodni skupnosti, žalitev verskih čustev in običajev ter netenje mednacionalnih trenj je nedopustno.

V povezavi s tem členom moramo izpostaviti, da Schopenhauer (1990) v svoji etiki nekaj prostora namenja tudi nasilju. Tudi to je zanj dejanje nepravilnosti, saj človek s tem drugega prisili, da se mu podreja. V mislih ima fizično nasilje, pa tudi nasilje, ki ga človek nad drugim izvaja z lažmi.¹ Pri tem gre tako kot pri fizičnem nasilju za egoistično negiranje volje nekoga drugega, tako da je končni rezultat enak – dejanje ni etično. Obravnavanje ljudi na podlagi stereotipov bi lahko imeli za neke vrste laž.

¹ Schopenhauer laži ne obravnava kot Kant, za katerega je vsaka oblika laganja nedopustna. Obstajata dve vrsti laži. Ena je tista, katere motiv je zvižaja in je kot taka nemoralna. Kadar pa človek laž uporablja kot obrambo pred neutemeljeno in nedovoljeno radovednostjo v zvezi z njegovo osebnostjo in delom in kadar bi ga resnica pripeljala v nevarnost, je laž dovoljena. Človeka, ki sprašuje o osebnih podatkih, namreč pogosto vodijo slabi nameni (Schopenhauer 1990, 164–165).

Sicer pa se nam lahko porodi vprašanje: kako lahko novinar sploh sledi vsem naštetim stereotipom, ko pa se vendar zaveda, da si je vse bivajoče enako po svojem bistvu, ki ga tvori univerzalna in nespremenljiva volja?

Po pregledu Kodeksa novinarjev Slovenije, ki obravnava iztočnice, ki jih je Schopenhauer podal v svoji etiki sočutja, smo ugotovili, da je njegova etika pravzaprav zajeta v vseh področjih, ki obravnavajo in ščitijo človeka kot osebo, ki jo je treba spoštovati in se potruditi, da jo razumemo in sprejmemo. Schopenhauer bi najbrž dejal, da je pisce tega dokumenta vodilo spoznanje o volji, ki vse, kar je, druží in hkrati v ljudeh vzbuja občutek pripadnosti.

Na tem mestu pa moramo nujno omeniti, da Schopenhauer svoje etike ni zasnoval kot take, ki bi ljudem dajala napotke, kako ravnati, da bodo njihova dejanja etična. Ugovarja namreč stališču, da je etika nauk o tem, kako naj ljudje delujejo. Pravi, da se etike ne da naučiti, saj se etičnost pojavlja že v človeku samem. »Etika je pravzaprav najlažja od vseh nauk, kar pa sploh ni presenetljivo, saj je vsak obvezan, da jo *ustvari sam*, da iz najvišjega načela, ki izvira iz njegovega srca, sam izvede pravila za vsako situacijo, ki se mu primeri« (Schopenhauer 1990, 173).

Neko dejanje sicer lahko izgleda, kot da je etično, toda če je bilo dejansko narejeno iz egoističnih vzgibov, (navidezno) etičnost dejanja izniči. Pri poučevanju ljudi, kako naj ravnajo, da bo njihovo delovanje etično, se moramo zavedati, da to učenje »lahko spremeni zgolj njegov izbor sredstev, ne pa tudi tistih končnih, obćih ciljev« (prav tam, 201). Človek kot tak se ne spremeni ali povedano drugače – egoist ostane egoist, saj bo na poti k izpolnitvi svojega (egoističnega) cilja morda enkrat iz egoizma nekomu nekaj vzela, drugič pa dal, njegova domena (egoizem) pa vselej ostaja nespremenjena (Škof 2002, 174). Dobro delo potemtakem tudi ni tisto, ki je bilo storjeno v duhu nagrade ali kazni, saj gre pri tem znova za egoistično doživljanje situacije – človek se bo nečesa lotil (in obratno: zadevo bo pustil pri miru) zato, da bo nagrajen oz. da se bo s tem izognil kazni. Njegov osnovni motiv torej ni dobro drugega kot tako, ampak lastna korist. In četudi je stranski produkt

njegovega egoističnega ravnanja lahko dobro drugega, njegovega ravnanja ne moremo proglasiti za moralnega.

Za Kodeks novinarjev Slovenije in tudi vse ostale samoregulacijske, pa tudi pravne dokumente, ki obravnavajo in usmerjajo človekovo delovanje, na tem mestu pa jih nismo obravnavali (npr. Ustava Republike Slovenije, Konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah), bi Schopenhauer dejal, da s svojimi določili in predpisi prav nič ne pripomorejo k etičnosti sveta.

Pravo po Schopenhauerju namreč zagotavlja samo t. i. časno pravičnost. Njena značilnost je, »da za vsako storjeno dejanje zahteva kazen, ki se izvrši v (časni) prihodnosti, prostor izvrševanja časne pravičnosti in s tem izravnave pa je država s svojimi zakoni« (Škof 2002, 175).

Škof (2002, 175) izpostavlja, da je predmet etike »človek kot človek in ne človek kot državljan.« Če se na tem mestu vrnemo k pojmu vesti, ki smo ga v tem poglavju že obravnavali, lahko trdimo, da je ravno vest tista, ki nas opozarja, da zakoni in časna pravičnost niso zagotovilo človekovega etičnega delovanja. Človeka namreč tudi po tem, ko je bil kaznovan, peče vest ob misli na svoja dejanja. V tem pogledu moramo ob časni pravičnosti nujno predstaviti tudi področje večne pravičnosti, na kateri dejansko počiva etika.

Če se ponovno spomnimo, je vest prvo spoznanje volje v človeku in zavest, da s povzročanjem krivice drugemu pravzaprav trpinči tudi samega sebe. Tukaj se zdaj kaže učinkovanje večne pravičnosti – človek uvidi, »da sta trpeči in trpinčeni eno« (Škof 2002, 179). Večna pravičnost deluje takoj in neposredno, med tem ko je na t. i. pravico na sodišču ponavadi treba čakati zelo dolgo, kot kaže praksa, tudi po več let.

Schopenhauer pravi, da »predpisi in moralni nauki sicer lahko korigirajo dejanja ljudi, prinašajo legalnost« (prav tam, 183), učenje o moralnih dejanjih lahko dodobra razširi človeška obzorja in ljudi razsvetli in »v tem smislu vsekakor obstaja

moralno izobraževanje in etika, ki ljudi poboljšuje; toda prek tega etika ne more /.../. Razsvetljuje se glava, srce pa ostaja nepopravljeno. Tisto najbolj bistveno, tisto odločujoče v moralnem /.../ je *prirojeno*« (Schopenhauer 1990, 203).

Novinarjem oz. borcem za večji etični čut in prisotnost etičnega duha v medijih tako razmišljanje prav nič ne koristi. Etičnosti pri ljudeh ne moremo objektivno preverjati in meriti, zato so vodila in smernice o ravnanju, ki bi čim manj prizadelo drugega, praktično nujna. S tem se je v nekem trenutku očitno moral sprijazniti tudi sam Schopenhauer, ki je navkljub prepričanju, ki smo ga predstavili v prejšnjem odstavku, dejal, da lahko »veščina oz. znanje (*Kunst*) povsod samo pripomore« (prav tam, 203–204).

V luči te trditve lahko torej pravnim in samoregulacijskim dokumentom vendarle damo nek pomen. Ta sicer vsebujejo pravila, kako delovati, da se izogneš kazni, toda ne smemo pozabiti na že prej omenjeno nezmožnost ugotavljanja čuta za etiko pri ljudeh, ki bi (v našem primeru) želeli postati novinarji. Zadovoljiti se moramo z dejstvom, da ima vsaka stvar v sebi tudi nekakšno razsvetljensko razsežnost ozaveščanja, ki pripomore k spoznavanju sebe in sveta ter razširjanju horizontov.

Človekovega (novinarjevega) karakterja najbrž res ne bodo spremenili, toda verjetno je, da bodo vplivali na njegovo delovanje, na končni produkt njegovega ravnanja, ki ga neposredno vidimo in na lastni koži občutimo ostali ljudje. Saj je tudi Schopenhauer dejal, da razlika med dejanjem, ki je bilo storjeno iz moralnega, in dejanjem, ki je bilo narejeno iz nemoralnega vzgiba, ponavadi očem ostaja skrita, saj leži globoko v človekovi duši in ljudje »skoraj nikoli nismo v stanju, da lahko moralno točno presodimo ravnanje nekoga drugega, zelo redko pa celo svoje lastno« (Schopenhauer 1981/1986, 327).

3.3 NOVINARSKA ODGOVORNOST

Če novinarstvo razglasimo za enega najbolj odgovornih poklicev v sodobnem času, ta trditev ne more biti pretirana. Informiranje ljudi je eden osnovnih pogojev

demokracije in poleg oblikovanja javnega mnenja, vzgoje in zabave ena izmed temeljnih funkcij množičnih medijev v današnji informacijski družbi (Poler 1997, 28). Strömbäck (2005, 332) pravi, da je odnos med mediji in demokracijo družbena pogodba. Mediji in novinarstvo potrebujeta demokracijo, saj je to edina oblika vladavine, ki spoštuje svobodo govora in izražanja. Po drugi strani pa demokracija potrebuje medije, saj je za njeno delovanje nujen obstoj sistema za pretok informacij, javno debato in izvajanje nadzorne (*watchdog*) funkcije, ki je neodvisna od države. Carey (v Strömbäck 2005, 332) trdi, da »brez novinarstva ni demokracije, toda brez demokracije ni niti novinarstva.«

Svoboda medijev izhaja iz svobode govora in izražanja, ki je »mati vseh državljskih pravic, ki ustvarjajo temelje demokratičnemu sistemu« (Sawant 2003, 17), zato je novinar v svojem delovanju – svoboden. Tega pa nikakor ne sme izkoriščati. Stres (v Poler 1997, 86) je lepo ubesedil, da »/d/emokracija ne prinaša samo svoboščin in pravic, ampak tudi dolžnosti.« Tudi Schopenhauer (1990, 119) se strinja, da je »svoboda tam, kjer je odgovornost.«

Richardson (2004, 54) izpostavlja, da mora biti standard novinarskega delovanja »oskrba občinstev z informacijami, ki so za njih nujne: posredovati jim morajo točne, v kontekst umeščene informacije, ki jim bodo pomagale nadzorovati njihova lastna življenja.« Novinar z zbiranjem in razširjanjem novic in mnenj služi javnosti, kar je tudi njegov primarni cilj (American Society of Newspaper Editors v Adam, Craft, Cohen 2004, 268).

Kot pravita Manca Košir in Melita Poler (1996, 11), »mora novinar vedno znova pristajati na vlogo, ki ga določa: da bo oblikoval in širil sporočila, za katera je dobil gradivo **od drugih /.../ za druge**.« Pri tem mora stremeti k čim bolj jasnemu, uravnoteženemu, poštenemu in verodostojnemu prikazovanju dogajanja, o katerem poroča. Zavedati se mora, da »večina državljanov nima niti časa niti potrebnega znanja – in možno, da niti motivacije – , da bi sama nadzorovala centre moči« (Hutchins Commision v Richardson 2004, 53). Ljudje torej novinarjem zaupajo, da bodo svojo nalogo opravili dobro in delovali avtonomno brez ozira na zunanje

pritiske. Zato je novinarstvo družbeno tako pomemben poklic – »novinar skrbi za obči blagor v komunikacijskem in tudi materialnem smislu« (Košir in Poler 1996, 11). To pomeni, da ljudem omogoča, da izrazijo svoje mnenje oz. da izvaja nadzor nad delom vladajoče elite (prav tam, 11).

Hodges (v Newton, Hodges, Keith 2004, 177) trdi, da je »novinar primarno obvezan svojemu občinstvu«, ta odgovornost pa ima prednost pred vsemi drugimi odgovornostmi. Novinarstvo je javni servis in novinarji se morajo zavedati, da delajo zaradi ljudi in za ljudi (Sawant 2003, 18). Tudi Carey (1999, 48) ugotavlja, da je novinarstvo utemeljeno na javnosti, saj je klient novinarstva javnost.

Pri tem novinar ne sme pozabiti, da javnost niso zgolj »relativno pasivni opazovalci« (Carey v Poler Kovačič 2003, 60) in tudi ne »nevidna množica« (Pečjak 1994, 12), temveč da jo sestavljajo vsi tisti *naslovniki*, ki berejo, gledajo ali poslušajo vsebine posameznih množičnih občil. To so *konkretni* ljudje, moškega ali ženskega spola, določene starosti, izobrazbe in poklica, z značilnimi življenjskimi navadami in vrednotami (Košir 2003, 109). K temu bi lahko dodali Resolucijo Sveta Evrope o novinarski etiki št. 1003 (v Poler 1997, 102): »Vsaka informacija, ki naj ustreza etičnim zahtevam, terja, da njene naslovnike upoštevamo kot osebe in ne kot množico.« Če si na tem mestu sposodimo Merrillovo (prav tam, 71) pojmovanje odgovornosti (torej, da je odgovornost sopomenka za pojem etičnosti), lahko zapišemo, da novinar deluje odgovorno takrat, ko pri svojem delu spoštuje naslovnika kot osebo ter pri tem upošteva njegovo dostojanstvo in osebno integriteto.

Znova se vrnimo k Schopenhauerju. Dejal je (1990, 202), da se svoboda kaže le skozi odgovornost, ta pa leži v nas oz. v tem, kar smo. Zato po njegovem človekova dejanja odsevajo človekov značaj, ki je prirojen, in so zanj neizogibna, neizogibna pa je tudi njegova odgovornost. Možnosti izbire po tej logiki ni. Zato je tudi odgovor na vprašanje, ali lahko etika nekoga, ki je slab, spremeni v sočutno, tj. pravično in človekoljubno osebo, negativen.

Na tej točki bi se Schopenhauer strinjal z Manco Košir (2003, 115), ki pravi, da je dober novinar »dober človek, ki zna tudi novinarstvo.« Potemtakem bi bilo idealno, da bi se novinarskega poklica lotevali le (po Schopenhauerju) sočutni, pravični in človekoljubni ljudje, toda določanje oz. preverjanje prisotnosti teh lastnosti je v praksi neizvedljivo. Zato mora obveljati, da je novinar, ki ima v mislih obči blagor, »prisiljen« izbirati med načini poročanja in se odločiti za takšnega, ki ustreza kriterijem etičnosti. Kot smo že dejali, je Schopenhauer sicer mnenja, da »z učenjem lahko spremenimo človekov izbor sredstev, ne moremo pa vplivati na tiste končne, obče cilje« (Schopenhauer 1990, 201), a glede na situacijo, v kateri smo, se lahko zadovoljimo z mislijo, da »vsekakor obstajata moralno izobraževanje in etika, ki človeka poboljšuje« (prav tam, 201) ter da ne glede na to, da je bistvo, ki odloča o resnični etičnosti človekovih dejanj, prirojeno, »znanje povsod lahko samo pripomore« (prav tam, 201–202). Izobražen novinar, ki se zaveda svojega poslanstva in vloge v družbi, uživa v svobodi izbire, istočasno pa polno odgovarja za svoja dejanja, saj se zaveda, da svoboda in odgovornost hodita z roko v roki. »Neskončnost njegove lastne svobode je edinole v njegovi neskončni odgovornosti« (Kovač 1992, 60). Le tak novinar se bo pri svojem delu med množico možnosti, med katerimi izbira, odločil za tisto, ki je etična.

4 ETIKA SOČUTJA V SLOVENSKIH NOVICAH

4.1 METODOLOŠKI NAČRT

V uvodu postavljeno tezo – da novinarji Slovenskih novic pri svojem poročanju ne ravnajo v skladu s Schopenhauerjevimi načeli o etičnem ravnanju – bom preverjala s študijami primerov prispevkov iz Slovenskih novic, ki bi jih lahko uvrstili v sklop črne kronike². Ker časnik o teh temah piše vsak dan, bom raziskovanje zožila na prispevke z naslovnice. Zgodbe z naslovnice sem izbrala zato, ker Slovenske novice ravno na prvi strani objavljajo oz. napovedujejo najbolj ekskluzivne, krvave in šokantne prispevke, s čimer privabljajo bralce. V luči moje teze so naslovnice torej primerne za raziskavo. Vzorec bo obsegal na naslovnica Slovenskih novic napovedane prispevke o črni kroniki v obdobju enega meseca. V decembru 2007 je bilo v 24 izvodih časnika 36 prispevkov, ki so izpolnjevali pogoje za uvrstitev v vzorec.

Pri analizi se bom posvetila področju zasebnosti. »Koncept pravice do zasebnosti postavlja mejo med posameznikom in skupnostjo, med subjektom in družbo. Posamezniku zagotavlja cono, v kateri je on posameznik in ne član skupnosti. V tej sferi lahko razmišlja po svoje, ima svoje skrivnosti, lahko živi svoje življenje in zunanjemu svetu razkriva le tisto, kar sam želi« (Emerson v Christians in drugi 2005, 107). K spoštovanju človekove osebe, ki jo s svojima vrlinama pravičnosti in človekoljubja v ospredje postavlja Schopenhauerjeva etika sočutja, spada tudi spoštovanje njegove pravice do zasebnosti. Ta vključuje tako telesno kot duševno razsežnost: »ne bom se, torej, vzdržal zgolj fizičnega škodovanja, temveč drugemu ne bom povzročal niti duševnih bolečin« (Schopenhauer 1990, 155–156). Sočutje osebo naredi za naš končni cilj, kar med drugim pomeni, da človek tej osebi dopušča, da sama nadzira svoje življenje in skriva oz. razkriva svojo zasebnost po lastni volji.

² Kuzmanić (1998, 42) pravi, da se takšne »časopisne rubrike /.../ ukvarjajo s temačno, bolj ali manj 'kriminalno' platjo nekega vsakdanjika. Denimo s tem, kako je kdo koga oropal, ubil, izsiljeval, povozil, poskusil ali uspel posiliti ...« Te teme (kriminal, nesreče, nenavadni dogodki, goljufije in družinske tragedije) so po Jernejčičevi (2004, 12, 14) tipične za senzacionalistično novinarstvo, pri katerih gre za presenetljivo vsebino, polno emocij in dramatičnosti. Dodajmo pa, to ne pomeni, da rubriko s tako tematiko najdemo zgolj v senzacionalističnih časopisih, saj se pojavlja tudi v resnejših časnikih.

Pri raziskovanju bom uporabila kvalitativno metodo študije primerov. Gre za metodo, pri kateri raziskovalec opazuje posamezne konkretne enote raziskave (Burns 1990/2000, 459). Uporablja se za poglobljeno in celostno razumevanje predmeta raziskovanja in med drugim odgovarja na vprašanje »kako« (prav tam, 460). Osredotočila se bom na vprašanje, kako se v prispevkih iz Slovenskih novic kaže spoštovanje etike sočutja. Prav analiza časopisnih prispevkov spada med tipične tehnike raziskovanja pri tej metodi (prav tam, 460). Svoje raziskovanje bom zastavila ekstenzivno, saj bom preučevala večje število enot. Pri tem bom odgovarjala na pet raziskovalnih vprašanj, s katerimi sem operacionalizirala svojo tezo, in skušala predmet raziskave osvetliti čim bolj natančno in s čim več zornih kotov:

1) Ali novinar Slovenskih novic pri identifikaciji vpletenih v dogajanje ravna v skladu s Schopenhauerjevo vrlino pravičnosti, ki na tem področju zahteva njegovo posebno pazljivost?

Posebna pazljivost je potreba pri identifikaciji oseb, ki so mladoletne, žrtve kaznivih dejanj, nesreč ali tragedij. To velja tudi za utemeljeno osumljene oz. ovadene osebe. Pazljiv mora biti tudi pri identifikaciji sorodnikov oseb iz prej naštetih skupin. Pri odločanju o (ne)objavi identifikacijskih podatkov mora presoјati, ali imajo ti objavno vrednost ali ne, svojo odločitev pa mora upravičiti na podlagi pomembnosti teh informacij za javnost.

2) Ali novinar Slovenskih novic ravna v skladu s Schopenhauerjevo vrlino pravičnosti, ki nasprotuje objavljanju intimnih informacij o zdravstvenem stanju vpletenih?

O boleznih naj novinar načeloma ne bi poročal, vseeno pa mora vedno presoјati, če so podatki o zdravstvenem stanju vpletenih oseb nujni za javnost pri njenem razumevanju dogodka.

3) Ali novinar Slovenskih novic ravna v skladu s Schopenhauerjevo vrlino pravičnosti, ki zahteva spoštovanje domneve nedolžnosti?

Spoštovanje domneve nedolžnosti pomeni, da novinar vestno in konsistentno nikogar ne razglaša za krivega, dokler mu krivda ni pravnomočno dokazana. To velja tako za besedilo osrednjega dela prispevka kot tudi za naslovje.

4) Ali novinar Slovenskih novic ravna v skladu s Schopenhauerjevo vrlino pravičnosti, ki nasprotuje natančnim opisom dogajanja in čustev, poseganju v posameznikovo duševno integriteto?

Pri tem vprašanju sem opazovala, ali novinar v svoj prispevek vključuje opise in podrobnosti, ki so nepotrebni in nepomembni za obveščanje javnosti, temveč služijo zgolj za izgradnjo živosti in dramatičnosti oz. senzacionalizma. Tukaj gre za natančne rekonstrukcije dogodkov ter opisovanje čustev in reakcij posameznika (predvsem žalosti oz. žalovanja).

5) Ali novinar Slovenskih novic pri objavi fotografij ravna v skladu s Schopenhauerjevo vrlino pravičnosti, ki nasprotuje objavi fotografij, ki identificirajo vpletene in posegajo v njihovo duševno integriteto?

Fotografije, ki osebo identificirajo, so tiste, ki nedvoumno prikazujejo posameznika (mladoletnika, žrtev nesreče, kriminalnega dejanja, tragedije, utemeljeno osumljenega oz. ovadenega in njegovih sorodnikov) ali pa njegovo bivališče (tudi prek tega bi ga bralci lahko prepoznali). Fotografije, ki posegajo v duševno integriteto osebe, so tiste, ki prikazujejo truplo, kri, pogreb, grob, zmečkane razbitine avtomobilov, žalujoče, pa tudi posameznikova čustva (npr. njegovo žalost).

4.2 ŠTUDIJE PRIMEROV

S prvim raziskovalnim vprašanjem sem želela ugotoviti, ali novinarji Slovenskih novic na področju identifikacije vpletenih oseb ravna v skladu s Schopenhauerjevo vrlino pravičnosti. Ugotovila sem, da je primerov, v katerih je bila identifikacija vpletenih oseb bodisi upravičena bodisi je o njeni upravičenosti obstajala dilema, zelo malo, v večini primerov pa novinarji niso spoštovali, kar jim narekuje vrlina pravičnosti. Osebe (mladoletniki, žrtve kaznivih dejanj, nesreč, tragedij in njihovi sorodniki, utemeljeno osumljeni oz. ovadeni) so bile namreč identificirane, četudi te informacije niso bile nujne za obveščnost javnosti, novinar pa jih je uporabil za izgradnjo senzacionalizma. Novinarji na tak način subjektov svojih prispevkov niso obravnavali kot ciljev samih po sebi. Osebe so bile najpogosteje identificirane z imenom, priimkom, starostjo in točnim naslovom prebivališča oz. krajem bivanja, velikokrat pa so bili ti podatki opremljeni še z informacijo o delovnem mestu. V nekaj primerih so novinarji navedli tudi vzdevek oz. domače ime vpletene osebe. V enem primeru je novinar zakril identiteto osebe z navedbo njenih začetnic, toda hkrati je zapisal ime njenega (manjšega) kraja bivanja, tako da so jo bralci vseeno lahko prepoznali.³ Tudi v primeru, ko imena in priimka osebe sicer ni razkril, je pa v prispevek vključil njeno starost, kraj bivanja in približen kraj nesreče, menim, da so osebo bralci vseeno lahko prepoznali. Samo v enem primeru je bil novinar do žrtev nesreče resnično obziren in jih ni identificiral. Novinarji se nikjer niso izognili identifikaciji otrok in mladoletnikov (navajali so imena, priimke in starost, celo v primeru trimesečnega dojenčka), četudi bi se ji morali, prav tako tudi identifikaciji utemeljeno osumljenih oz. ovadenih oseb ne, četudi bi se ji lahko. Izbrala sem primere najbolj očitnih kršitev.

V prispevku z naslovom *Enaindvajset umorov leta 2007* (Celec 2007b, poudarila P. C.) novinar piše o družinski tragediji in v prispevku polno identificira vse vpletene osebe - domnevnega morilca, žrtve in tudi dva otroka, ki sta izgubila svojo družino:

³ O tem primeru v povezavi z objavo informacij o zdravstvenem stanju pišem tudi na strani 41.

Občasno je **Tone** prihajal na obisk k njunima sinovoma, **petletnemu Tadeju in osemletnemu Davidu**. /.../ V kmečki sobi je najprej v tilnik ustrelil **Jožico**. Ko je njena **51-letna mama Slavka Blatnik** prihitela pogledat, kaj se je zgodilo, jo je pričakal v veži in jo ustrelil v srce, nato pa odšel v kuhinjo in v trebuh ter rame ustrelil še nekdanjega tasta, **60-letnega Jožeta**. Zatem se je zaprl v kopalnico in si pognal kroglo v glavo.

Poleg vseh teh podatkov novinar navede tudi kraj bivanja vseh umrlih. Menim, da javnost teh informacij ne potrebuje. Za obveščeno javnost bi bilo dovolj, če bi novinar poročal o dogodku, pri tem pa bi se izognil identifikaciji vpletenih oseb. Na tak način bi poleg spoštovanja pravice javnosti do obveščenoosti upošteval tudi pravico vpletenih do zasebnosti, ki žrtvam pripada tudi po smrti. Povsem nedopustna je objava imen otrok, ki bi ju novinar moral še dodatno zaščititi, saj otroci spadajo v še posebej ranljivo skupino, ki si zasluži posebno strogo varovanje zasebnosti. V obravnavanem primeru je novinar dečka izkoristil za izgradnjo senzacionalizma.

V prispevku *Znova umor pred diskoteko* (Andlovič 2007a, poudarila P. C.) izvemo ime, priimek in starost žrtve kaznivega dejanja umora: »**Osemindvajsetletnega Mariborčana Gregorja Moma** so v soboto zgodaj zjutraj pred zloglasnim lokalom Trust zabodli.« Izvemo tudi naslov njegovega bivališča: »Izvedeli smo, da je Gregor živel z mamo v bloku **v Ulici heroja Šlandra v Mariboru**.« Objava teh podatkov o umorjenem ni upravičena, saj to niso informacije, o katerih bi javnost morala biti obveščena (še najmanj pomembna zanjo je objava naslova, kjer je pokojni prebival). Novinar pri identifikaciji ni pokazal potrebne pazljivosti in obzirnosti. Umorjenega ne bi smel identificirati zaradi spoštovanja njegove osebe, ki ne preneha niti po smrti.

Novinar pri poročanju o nesreči v prispevku *Branka pokopal pettonski štor* (Andlovič 2007č, poudarila P. C.) identiteto umrlega razkrije že na naslovnici: »Med spravljanjem lesa iz gozda pri Miklavžu pri Ormožu se je tragično ponesrečil **39-letni Branko Lisjak**.« Bralci izvemo tudi imena njegovih najbližjih: »Prizadevni gasilec domačega prostovoljnega društva je zapustil **ženo Vero ter hčerki Mojco in Samanto**.« V nadaljevanju prispevka preberemo tudi starost hčera (19 oz. **13** let), ime pokojnikovega očeta in brata ter delovno mesto umrlega. Te informacije nimajo

objavne vrednosti, saj niso ključne za javnost. Gre za nesrečen dogodek, ki ima vpliv predvsem na sorodnike vpletenega, javnost pa s poznavanjem njihove identitete zgolj zadovolji svojo radovednost. Če bi novinar s prispevkom želel opozoriti na možne nevarnosti pri delu v gozdu, bi to lahko storil na drugačen način, tj. izognil bi se navajanju identifikacijskih podatkov vpletenih oseb in v ospredje namesto njihove osebne zgodbe postavil sam dogodek. Identifikacija žrtve gozdarske nesreče in njegovih bližnjih, od katerih je ena oseba celo mladoletna in bi si potemtakem zaslužila še večjo novinarjevo pazljivost pri pisanju prispevka, pomeni neupravičen poseg v njihovo zasebnost.

V prispevku *Krutega umora je osumljen sokrajan* (Zakrajšek 2007b, poudarila P. C.) novinar identificira osumljenca kaznivega dejanja: »/.../ danes pa smo slišali, da so že v četrtek prijeli osumljenca: to je **35-letni sokrajan Zlatko Farčnik**.« Glede na to, da se sodni proces dokazovanja krivde še ni začel, proti osumljencu še ni mogla biti spisana obtožnica, ki bi novinarju dovoljevala objavo identifikacijskih podatkov. Novinar bi potemtakem osebo, osumljeno umora, v skladu z novinarsko etiko in spoštovanjem osebe kot cilja samega po sebi moral zaščititi, tako pa jo je neupravičeno polno identificiral.⁴

Z drugim raziskovalnim vprašanjem sem ugotavljala, ali novinarji pri poročanju o zdravstvenem stanju vpletenih sledijo Schopenhauerjevi etiki sočutja. Večina prispevkov iz zajetega vzorca teh informacij ne vsebuje, zato bi lahko sklepali, da je ravnanje novinarjev na tem področju skladno z etiko. Toda ta sodba bi lahko bila prenačljena, saj so možni razlogi za neobjavo informacij o zdravstvenem stanju lahko trije: novinar je podatke o zdravju oseb od svojih virov sicer izvedel, vendar se jih zaradi zaščite zasebnosti vpletenih in premisleku o njihovi objavi vrednosti ni odločil objaviti; v prispevkih se informacije ne pojavljajo, ker jih viri novinarju niso zaupali; prispevek ni povezan s tematiko, v kateri bi novinar lahko pisal o zdravju vpletenih. V prvem primeru je novinar ravnal etično, saj se je na ta način zavestno izognil vdoru v intimo vpletenih oseb, v drugem pa tega ne moremo trditi, saj bi novinar, če bi informacije dobil, te morda objavil. Bralci dostopa do novinarjevih misli nimamo, zato

⁴ Poleg tega se v prispevku pojavlja tudi kršitev domneve nedolžnosti.

lahko sodimo le o stvareh, ki so v prispevkih dejansko objavljene. Iz prispevkov, v katerih se informacije o zdravju subjektov novinarskega upovedovanja pojavljajo, sem izbrala tri, v katerih se najbolj očitno kaže novinarjeva kršitev etičnih načel.

Novinar v prispevku z naslovom *Z eno roko je premagala smrt* (Ozmec 2007b, poudarila P. C.) piše o požaru, ki se je zgodil v enem izmed ljubljanskih stanovanj. V nesreči se je poškodovala polno identificirana stanovalka, o kateri izvemo tudi, da: **»/i/ma sladkorno bolezen in se ji koža ne celi tako hitro, zato ji bodo morali napraviti transplantacijo. /.../ Hujše je to, da se žena, ki že tako ni zdrava, zdaj še psihično žre.«** Ti podatki so za javnost nepomembni in novinar jih ne bi smel objaviti, četudi mu jih je zaupal poškodovankin mož. Informacije o zdravstvenem stanju v tem prispevku služijo kot dodatek oz. začimba za izgradnjo senzacionalizma.

Slovenske novice so poročale o pojavu bakterijskega meningitisa v Sloveniji in prispevek o tem začele s primerom smrti 18-letnega dekleta M. K. iz Renč: **»Po okužbi so se simptomi prehlada razvili v nekaj urah, sledili so močan glavobol, visoka vročina in bruhanje.** Čeprav je bila bolnica deležna hitre zdravstvene pomoči, je bilo zaman; že med prevozom v bolnišnico je **izgubljala zavest /.../.**« (Zakrajšek 2007c, poudarila P. C.) Glede na to, da je poudarek v tem prispevku na obveščanju javnosti o znakih nalezljive bolezni in ne na tragični usodi točno določenega nesrečnega dekleta, bi bila objava informacij o zdravstvenem stanju lahko upravičena. Vendar se v tem primeru pojavi vprašanje identifikacije: novinar sicer navede le začetnice dekletovega imena in priimka ter s tem njeno identiteto načeloma zakrije, toda zaradi majhnosti kraja, od koder je prihajala, jo bralci lahko vseeno prepoznajo in izvejo tudi informacije o njenem zdravju. S te perspektive je novinar z objavo posegel v njeno zasebnost, saj so ti podatki za razumevanje zgodbe (oz. v tem primeru za obveščanje o simptomih bolezni) nepomembni.

Tudi v prispevku *Metkina smrt še buri duhove* (Zakrajšek 2007č, poudarila P. C.) sem zasledila neupravičeno objavo informacij o zdravstvenem stanju: **»Oče Vinko, zdaj 84-letni starec, ki ga noge ne ubogajo več najbolje in večino časa preleži v**

bolniški postelji /.../.« Ti podatki za javnost niso nujno potrebni in novinar jih ne bi smel vključiti v svoj prispevek.

S tretjim raziskovalnim vprašanjem sem ugotavljala, ali novinarji Slovenskih novic pri svojem poročanju ravnajo v skladu s Schopenhauerjevo vrlino pravičnosti in spoštujejo domnevo nedolžnosti. Rezultati analize so zelo različni. Prevladujejo prispevki, v katerih novinarji dosledno upoštevajo domnevo nedolžnosti, prispevki, v katerih pa so vpleteni v celotnem besedilu razglašeni za krive, pa so bili le trije. V vseh ostalih so bili novinarji pri spoštovanju domneve nedolžnosti nedosledni, saj so v besedilu mešali rabo sredstev za izražanje nedokazanosti z neposrednim obtoževanjem.

Primer nedosledne rabe je prispevek *Zobozdravniččin morilec kritično* (Celec 2007a, poudarila P. C.). Naslov sporoča, da je oseba, o kateri novinar piše, kriva kaznivega dejanja umora, v nadaljevanju pa lahko preberemo, da je šele osumljenec. Nato ga v nadaljevanju prispevka znova obtoži: »/.../ še vedno pa preiskujejo, zakaj **je** v četrtek v zobozdravstveni ordinaciji na ljubljanski Kotnikovi **izvlekel** vojaški nož.«

V prispevku *Enaindvajset umorov leta 2007* (Celec 2007b) novinar domnevo nedolžnosti krši večkrat.⁵ Novinar prispevek začne z opisom treh t. i. neraziskanih umorov: »To so bili trije umori, zaradi katerih policijska statistika pri raziskovanju najokrutnejših kaznivih dejanj v letu 2007 ne bo popolna. Še vedno so namreč neraziskani.« Na podlagi zapisanega bi bralec lahko upravičeno sklepal, da je ostalih 18 primerov razrešenih in da je so njihovi storilci pravnomočno obsojeni, s tem spoznani za krive in da novinar o njih lahko piše kot o morilcih. Toda ugotavljam, da je poved zavajajoča. V vseh 21 naštetih umorih je bil storilec pravnomočno obsojen le dvakrat, v štirih primerih pa naj bi naredil samomor. V enem primeru je nejasno, ali je bil osumljeni dejansko obsojen ali ne (»Napotijo ga na obvezno zdravljenje alkoholizma.«), v enem izmed opisov umora se upoštevanje domneve nedolžnosti prepleta z obtožbami, v petih novinar uporabi ne-povednik »naj bi«, v enem

⁵ Pojavljajo pa se tudi kršitve na ostalih področjih novinarske etike (npr. neupravičena identifikacija žrtev zločina).

osumljenec sploh še ni stopil na sodišče (»Sodili mu bodo v domovini.«), enega izmed domnevnih storilcev so pristojni samo aretirali in nič več, novinar pa v treh primerih osumljence za krive nedvoumno razglasi kar sam. Razrešena je bila torej zgolj manjšina primerov – povsem nasprotno od tega, kar avtor trdi v vodilu in prvem stolpcu prispevka. S takim načinom pisanja je novinar posegel v pravice oseb, saj lahko pri bralcih obveljajo za morilce, čeprav to morda sploh niso.

S četrtem raziskovalnim vprašanjem sem ugotavljala, ali novinarji ravnajo v skladu s Schopenhauerjevo etiko sočutja ali pa v svoje prispevke vključujejo podrobne opise dogodkov in čustev, s katerimi posegajo v posameznikovo duševno integriteto. Glede na opravljeno analizo lahko povzamem, da je natančno opisovanje sestavni del večine prispevkov, zajetih v vzorec. Veliko informacij, ki jih novinarji v rekonstrukciji dogodkov navajajo, je povečini povsem nepotrebnih in bi jih lahko izpustili, ne da bi s tem kršili pravico javnosti do obveščeniosti. Dva prispevka vključujeta celo poseben okvirček z zelo podrobnimi informacijami: v enem je dobesedni prepis klicev na policijo ob umoru, v drugem pa zelo živ opis dogajanja pred in med umorom in poskusom samomora, ki ga je podala oseba, ki je bila priča dogodku. Novinarja bi te informacije iz svojih prispevkov lahko izpustila, saj za javnost niso nujne.

Podrobnosti umora iz prispevka *Enaindvajset umorov leta 2007* (Celec 2007b) za obveščeniost javnosti niso nujno potrebne: »Ugrabila naj bi ga 19. junija /.../, 21. junija pa Juretu z lepilnim trakom zvezala roki in mu na glavo poveznila tri polivinilaste vrečke, vsako pa zavezala in jo utrdila z lepilnim trakom. Vse vrečke sta stisnila s še eno, zavito okoli vratu, zaradi česar se je Bajda zadušil. Umorjenega sta nato zakopala v vinogradu v bližini Moslovačke Slatine.« Novinar jih je uporabil kot sredstvo za doseg senzacionalizma.

Enako velja tudi za opis smrti v prispevku *Bo branje pisma pojasnilo smrt?* (Zakrajšek 2007a): »Kazen za neizplačan dolg je plačal Zvonko, ki so ga nasilneži ugrabili, polili z bencinom in zažgali« in rekonstrukcijo dogajanja ob družinski tragediji (Celec 2007b):

Kar se je zgodilo 24. februarja v Zdenski vasi, lahko razglasimo za tragedijo leta. /.../ Občasno je Tone prihajal na obisk k njunima sinovoma, petletnemu Tadeju in osemletnemu Davidu. Običajno je mrko pozdravil, ošvrknil otroka, nato pa se v kuhinji zabolščal v televizijo. Tudi tistega dne, okoli 18. ure, je bilo tako. A tokrat je imel s seboj pištolo in zgodilo se je pred očmi otrok. V kmečki sobi je najprej v tilnik ustrelil Jožico. Ko je njena 51-letna mama Slavka Blatnik prihitela pogledat, kaj se je zgodilo, jo je pričakal v veži in jo ustrelil v srce, nato pa odšel v kuhinjo in v trebuh ter rame ustrelil še nekdanjega tasta, 60-letnega Jožeta. Zatem se je zaprl v kopalnico in si pognal kroglo v glavo.

Tudi pisanje o čustvih žalujočih nima objavne vrednosti, saj je za javnost nepomembno. Gre za ustvarjanje senzacionalizma in zadovoljevanje radovednosti občinstva na račun vdora v posameznikovo zasebnost, kot na primer ob smrti sina oz. ob smrti prijatelja v prometni nesreči v naslednjem primeru⁶: »Juretov oče Stane je **v popolni agoniji** na vratih svoje hiše v Lipsenju 4, kjer so bile na oknu v spomin na sina prižgane sveče, lahko samo zamahnil z roko in nam rekel, da **v tem trenutku sploh ne more ne govoriti ne zbrati misli**. /.../ Voznik Ciril je ob našem obisku **zlomljeno ječal na postelji** in **ni bil sposoben razlagati o nesreči**.« (Ozmec 2007a, poudarila P. C.)

S petim raziskovalnim vprašanjem sem ugotavljala, ali novinarji v svoje prispevke vključujejo fotografije, ki identificirajo vpletene in posegajo v njihovo duševno integriteto, ali pa ravnajo v skladu s Schopenhauerjevo etiko. Analiza je pokazala, da so fotografije, s katerimi novinarji ne vdirajo v zasebnost vpletenih oseb, bolj izjema kot ne, saj večina objavljenih posnetkov posega v to pravico. Zelo pogosto se pojavljajo fotografije bivališč, ki so opremljene s podnapisi, v katerih bralec izve ime, priimek in/ali naslov ljudi, ki tam živijo. Prispevke o umorih in nesrečah pogosto spremljajo fotografije žrtev, vzete iz njihovih osebnih albumov, izjeme so zelo redke. Fotografij trupel v prispevkih iz zajetega vzorca nisem zasledila. V treh primerih so novinarji objavili posnetke s pogrebov, v dveh pa fotografije, na katerih je jasno razvidna žalost vpletenih oseb. Fotografij utemeljeno osumljenih oz. ovadenih oseb v

⁶ V tem primeru je vprašljiv tudi sam način pridobivanja informacij. Novinar je družino zmotil v intimnem trenutku žalovanja in spopadanja z nenadno tragično izgubo sina.

obravnanih prispevkih ni. V enem primeru (poročanje o gorski nesreči) je novinar poškodovancem zakril oči s črno črto, tako da jih ni mogoče identificirati. Brez fotografije je samo en prispevek, dva pa vsebujeta fotografijo, ki je nevtralna (na eni je bolnišnica, na drugi pa so gorski vršaci).

O prometni nesreči, v kateri so umrli trije ljudje, so Slovenske novice poročale dva dni. V prvem prispevku *Čelno trčenje vzelo tri življenja* (Bakal 2007a) so objavljene tri osebne fotografije žrtev, podnapisi pod njimi pa jih z imenom, priimkom in krajem bivanja identificirajo. Pet fotografij prikazuje uničena avtomobila, ena pa žalujočo družino enega izmed umrlih, posneto na njihovem domu, med katerimi so tudi trije mladoletniki. Pod njo beremo: »Pri Mušičevih žalujejo Metka Možina, 17-letna Patricija, 14-letni Dominik in 13-letna Valentina.« V drugem prispevku *Prijatelja pokopali v istem dnevu* (Bakal 2007b) so objavljene štiri sporne fotografije: ena iz mrliške vežice, kjer so med venci vidni in razpoznavni užaloščeni svojci; dve s pogrebne sprevoda, na katerih bralci prav tako lahko razpoznajo žalostne pogrebce in ena, na kateri so od blizu prikazani užaloščeni otroci umrlega, ki v rokah držijo njegovo fotografijo, v podnapisu pa preberemo: »Očeta ni več.« Take fotografije nimajo objavne vrednosti, novinarji jih uporabljajo za apeliranje na čustva bralcev in vzburjanje pozornosti, pri tem pa pri vpletenih osebah zanemarjajo njihovo pravico do zasebnosti. Novinar bi moral pokazati obzirnost do žrtev in svojcev in premisliti o posledicah svojih odločitev – takšnih fotografij potem ne bi vključil v svoj prispevek.

Etično neustrezna je tudi objava fotografije, na kateri je jasno vidna kri umorjenega mladeniča. Posnetek je podkrepjen s podnapisom: »Mlaka krvi, v kateri je v soboto obležal pokojni« (Andlovič 2007b).

To velja za fotografijo, na kateri je žalosten lastnik pogorelega gospodarskega poslopja: »Martin Sivec je s solzami v očeh pripovedoval o požigih« (Andlovič 2007c).

5 ZAKLJUČEK

»Tat-twam asi – to si Ti.«

Upanišade (v Schopenhauer 1990, 217)

V diplomskem delu sem predstavila Schopenhauerjevo etiko sočutja in jo aktualizirala s pomočjo Kodeksa novinarjev Slovenije. Z iskanjem vzporednic med obema sem ugotovila, da so Schopenhauerjeva načela v Kodeksu močno prisotna, še posebej to velja za vrlino pravičnosti, ki jo lahko najdemo prav v vsakem členu.

Analiza prispevkov črne kronike v Slovenskih novicah je pokazala, da novinarji tega časnika v veliki večini primerov kršijo Schopenhauerjeva načela etičnega ravnanja, ki v ospredje postavlja spoštovanje človekove osebe. Ugotovila sem, da so kršitve skorajda nekaj povsem običajnega na vseh področjih, ki sem jih zajela v raziskovalnih vprašanjih, razen pri enem (tj. pri spoštovanju domneve nedolžnosti, kjer se kršitve sicer pojavljajo, vseeno pa prevladuje praksa, ko novinarji to pravico dosledno spoštujejo). Novinarji zelo pogosto neupravičeno posegajo v pravico posameznika do zasebnosti in ne spoštujejo njegovega dostojanstva. Dejstvo, da pišejo o ljudeh, in to za ljudi, pri tem pa nosijo s sabo odgovornost – do javnosti, vira informacij, predmeta novinarskega upovedovanja in sebe samega (Košir in Poler 1996, 17), bi moralo biti del zavesti slehernega novinarja.

Na podlagi opravljene analize ugotavljam, da je ta skoraj povsem potrdila mojo tezo, v kateri sem predvidevala, da novinarji Slovenskih novic v večini primerov ne upoštevajo načel Schopenhauerjeve etike sočutja, ki v ospredje postavlja pravičnost in človekoljubje.⁷ Delno sem odgovorila tudi na vprašanje, ki je bilo glavni povod za nastanek tega diplomskega dela: »Ali lahko rečemo, da je neetično pisanje postalo novinarski standard?«

⁷ Pri tem se zavedam, da izsledkov moje raziskave ni moč posploševati, saj sem prispevke analizirala s kvalitativno metodo raziskovanja, ne da bi jih podprla tudi s kvantitativno analizo.

Popolnega odgovora sicer ne morem podati, ker sem v svojo raziskavo zajela samo časopis iz rumenega tiska. Potrebna bi bila dodatna analiza prispevkov iz t. i. resnih časnikov. Na podlagi opravljene raziskave pa bi na primeru Slovenskih novic lahko zatrdila, da je nespoštovanje človeka kot osebe že nekaj povsem običajnega in skorajda pričakovanega. V današnjem tržno naravnanim medijskem svetu je tekma za občinstvo in dobiček podrla še zadnje meje, do kod novinar s svojim pisanjem lahko sploh gre. Predvidevam, da so novinarji Slovenskih novic vdiralni v zasebnost oseb ravno zaradi pritiska kapitala in vzbujanja pozornosti. Rezultati analize kažejo, da je nespoštovanje pravice do zasebnosti v uredniški politiki Slovenskih postalo skorajda standard, ki ga novinarji, zaposleni pri tem časniku, upoštevajo in s svojimi prispevki vedno znova utrjujejo. Ena, najpogosteje pa več kršitev, se je pojavila v domala vseh obravnavanih prispevkih.

Pri določanju raziskovalnih vprašanj sem izhajala iz Kodeksa novinarjev Slovenije in ugotovila, da so novinarji pri svojem delu kršili 20., 21. in/ali 22. člen. Kot kaže, novinarju kodeks sam ne zadošča. V duhu tega diplomskega dela bi lahko zapisali, da bi novinar, če bi želel ravnati etično, moral na vse ljudi, s katerimi je v odnosu, gledati z vidika indijske modrosti Upanišad: »Tat-twam asi – to si Ti.« V slehernem človeku bi novinar moral prepoznati sebe oz. se zavedati, da, kot pravi Schopenhauer (1990, 217): »Moje resnično notranje bistvo obstaja v vsem živem /.../.«

Zavest o vsem živem, prepoznavanje drugega v sebi, spoznanje o njegovem dostojanstvu, njegovi duševni integriteti in njegovih pravicah, ki so pravzaprav lastne tudi novinarju, naj torej temu pokaže pravo pot do etične odločitve in mu omogoča pokončno etično držo.

6 LITERATURA

- Adam, G. Stuart, Stephanie Craft in Elliot D. Cohen. 2004. Three Essays on Journalism and Virtue. *Journal of Mass Media Ethics* 19 (3–4): 223–246.
- Andlovič, Aleš. 2007a. Znova umor pred diskoteko. *Slovenske novice*, (10. december).
- --- 2007b. Gregorja ubil samurajski meč. *Slovenske novice*, (11. december).
- --- 2007c. Požigalec četrtič zakuril isti hlev. *Slovenske novice*, (14. december).
- --- 2007č. Branka pokopal pettonski štor. *Slovenske novice*, (31. december).
- Aristotel. 1989. *Retorika*. Zagreb: Naprijed.
- Bakal, Oste. 2007a. Čelno trčenje vzelo tri življenja. *Slovenske novice*, (10. december).
- --- 2007b. Prijatelja pokopali v istem dnevu. *Slovenske novice*, (12. december).
- Borden, Sandra L. 1993. Emphatic Listening: The Interviewer's Betrayal. *Journal of Mass Media Ethics* 8 (4): 219–226.
- Burns, Robert B. 1990/2000. *Introduction to research methods*. 4th edition. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Carey, James. 1999. Journalists just leave: the ethics of an anomalous profession. V *The Media and Morality*, ur. Robert M. Baird, William E. Loges in Stuart E. Rosenbaum, 39–54. New York: Prometheus Books.
- Celec, Boštjan. 2007a. Zobozdravničin morilec kritično. *Slovenske novice*, (1. december).
- --- 2007b. Enaindvajset umorov leta 2007. *Slovenske novice*, (29. december).
- Christians, Clifford G., Kim B. Rotzoll, Mark Fackler, Kathy Brittain McKee in Robert H. Woods. 2005. *Media Ethics: Cases and Moral Reasoning*. Seventh Edition. Boston: Pearson Educations.

- Davie, William R. in Jung-Sook Lee. 1995. Sex, Violence, and Consonance/Differentiation: An Analysis of Local TV News Values. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 72 (1): 128–138.
- Day, Louis Alvin. 1991. *Ethics in Media Communications: Cases and Controversies*. Belmont, California: Wadsworth.
- Društvo novinarjev Slovenije. 2002. *Kodeks novinarjev Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks.php> (12. marec 2008).
- Glynn, Carrol J. in Albert R. Tims. 1982. Sensational in Science Issues: Case Study. *The Journalism Quarterly* 59 (1): 126–131.
- Gorney, Carole. 1992. Numbers Versus Pictures: Did Network Television Sensationalize Chernobyl Coverage? *The Journalism Quarterly* 69 (2): 455–465.
- Hume, David. 2003. *A Treatise of Human Nature. Book three: Of Morals*. Dostopno prek: <http://www.gutenberg.org/dirs/etext03/trthn10.txt> (20. november 2008).
- Jernejčič, Andreja. 2004. *Senzacionalistično novinarstvo*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
- Kaučič, Karmen. 2007. *Etika zasebnosti pri poročanju o tragedijah: analiza Slovenskih novic*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Kennamer, David. 2005. What Journalists and Researchers Have in Common About Ethics. *Journal of Mass Media Ethics* 20 (1): 77–89.
- Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Košir, Manca in Melita Poler. 1996. Utemeljitev novinarske etike in svoboda slovenskih novinarjev. V *Mediji, etika in deontologija*, ur. Marjan Sedmak, 9–26. Ljubljana: FDV.
- Košir, Manca. 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Kovač, Edvard. 1992. *Modrost o ljubezni*. Ljubljana: Založba Mihelač.
- --- 1996. *Meč, pero, kamera*. V *Mediji, etika in deontologija*, ur. Marjan Sedmak, 5–7. Ljubljana: FDV.
- Kuzmanič, Tonči. 1998. Nočna kronika (Ne)Dela: od ogroženosti identitete do identitete ogroženosti. *Časopis za kritiko znanosti* 188: 39–85. Dostopno prek: <http://airbeletrina.si/ckz/188-CKZ.pdf> (8. oktober 2008).
- Magee, Bryan. 2002. *Poti filozofije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marić, Sreten. 1986. Pogovor. Šopenhauer. V *Svet kao volja i predstava, 2*. Arthur Schopenhauer, ur. Radovan Ždrale, 555–599. Novi Sad: Izdavačka radna organizacija Matice srpske.
- McNair, Brian. 2000. Journalism and Democracy: a millennial audit. *The Journalism Studies* 1 (2): 197–221.
- *Nacionalna raziskava branosti*. (2008) Dostopno prek: <http://www.nrb.info/podatki/index.html> (8. september 2008).
- Newton, Lisa H., Louis Hodges in Susan Keith. 2004. Accountability in the Professions: Accountability in Journalism. *Journal of Mass Media Ethics* 19 (3–4): 166–190.
- Ozmec, Sebastijan. 2007a. Ostala ujeta v ledenem oklepu. *Slovenske novice*, (24. december).
- --- 2007b. Z eno roko je premagala smrt. *Slovenske novice*, (28. december).
- Pečjak, Vid. 1994. *Psihologija množice*. Ljubljana: Samozaložba.
- Poler, Melita. 1997. *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
- Poler Kovačič, Melita. 2003. Komunitaristični pristopi k novinarstvu: naslovnik kot subjekt. *Teorija in praksa* 40 (1): 57–73.
- --- 2005. *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Richardson, Brian. 2004. The Public's Right to Know: A Dangerous Notion. *Journal of Mass Media Ethics* 19 (1): 46–55.
- Rousseau, Jean Jacques. 1993. *Razprava o izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
- Sawant, P. B. 2003. Accountability in Journalism. *Journal of Mass Media Ethics* 18 (1): 16–28.
- Schopenhauer, Arthur. 1981/1986. *Svet kao volja i predstava, 1*. Novi Sad: Matica srpska.
- --- 1990. *O temelju morala*. Novi Sad: Bratstvo-Jedinstvo.
- Seneca, Lucius Annaeus. 1928/1963. *Moral essays: in three volumes. 1*. London: William Heinemann Ltd, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Spinoza, Baruch de. 1988. *Etika*. Ljubljana: Slovenska matica.
- *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2003/2007. Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/entries/schopenhauer/> (25. september 2008).
- --- 2004. Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/entries/hume-moral/#symp> (13. oktober 2008).
- Stevens, John D. 1985. Social Utility of Sensational News: Murder and Divorce in 1920's. *The Journalism Quarterly* 62 (1): 53–58.
- Strömbäck, Jesper. 2005. In Search of a Standard: Four Models of Democracy and Their Normative Implications For Journalism. *Journalism Studies* 6 (3): 331–345.
- Šinkovec, Janez. 1996. Domneva nedolžnosti in svoboda medijev. *Pravna praksa* 344: 35–36.
- Škof, Lenart. 2002. *Sočutje med religijo in filozofijo: pot k Schopenhauerjevi etiki sočutja*. Ljubljana: Družina.

- Toth, Cvetka. 1998. *Metafizika čutnosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- --- 2002. *Med metafiziko in etiko*. Murska Sobota: Pomurska založba, Ljubljana: Znanstveni inštitut filozofske fakultete.
- --- 2003. *Schopenhauer in slovenska misel*. Dostopno prek: www.centerslo.net/files/File/simpozij/sim21/toth.pdf (16. marec 2008).
- Zakrajšek, Vojko. 2007a. Bo branje pisma pojasnilo smrt? *Slovenske novice*, (3. december).
- --- 2007b. Krutega umora je osumljen sokrajan. *Slovenske novice*, 5 (22. december).
- --- 2007c. Morilska bakterija je vzela najstnico. *Slovenske novice*, (22. december).
- --- 2007č. Metkina smrt še buri duhove. *Slovenske novice*, (24. december).